

Algemeen Ambtsbericht Ivoorkust februari 2003

Directie Personenverkeer, Migratie en Vreemdelingenzaken
afdeling Asiel- en Migratiezaken
Den Haag
070 348 5964

3 februari 2003

	<i>Pagina</i>
1	Inleiding 4
2	Landeninformatie 5
2.1	Basisgegevens 5
2.1.1	Land en volk 5
2.1.2	Geschiedenis 7
2.1.3	Staatsinrichting 15
2.2	Politieke ontwikkelingen 17
2.3	Veiligheidssituatie 30
2.4	Sociaal-economische situatie 38
3	Mensenrechten 40
3.1	Juridische context 40
3.1.1	Verdragen en protocollen 40
3.1.2	Nationale wetgeving 41
3.2	Toezicht 42
3.3	Naleving en schendingen 43
3.3.1	Vrijheid van meningsuiting 43
3.3.2	Vrijheid van vereniging en vergadering 45
3.3.3	Vrijheid van godsdienst en overtuiging 47
3.3.4	Bewegingsvrijheid 48
3.3.5	Rechtsgang 51
3.3.6	Arrestatie en detenties 51
3.3.7	Mishandeling en foltering 52
3.3.8	Verdwijningen 53
3.3.9	Buitengerechtelijke executies en moorden 53
3.3.10	Doodstraf 54
3.4	Positie van specifieke groepen 55
3.4.1	Vrouwen 55
3.4.2	Homoseksuelen 56
3.4.3	Etnische groepen en minderheden 56
3.4.4	Leger, politie en dienstplicht 57
4	Migratie 58
4.1	Inleiding 58
4.2	Ontheemden en vluchtelingen 58
4.3	Minderjarigen 59
4.4	Activiteiten van internationale organisaties 61
4.5	Beleid andere Europese landen 62
5	Samenvatting 63
	Bijlage I: Literatuurlijst 66

1 Inleiding

In dit algemene ambtsbericht wordt de huidige situatie in Ivoorkust beschreven voorzover deze van belang is voor de beoordeling van asielverzoeken van personen die afkomstig zijn uit Ivoorkust en voor besluitvorming over de terugkeer van afgewezen Ivoriaanse asielzoekers. Dit ambtsbericht is een actualisering van het ambtsbericht van augustus 2001. Het beslaat de periode van juni 2001 tot eind januari 2003.

Dit ambtsbericht is deels gebaseerd op informatie van openbare bronnen. Bij de opstelling is gebruik gemaakt van informatie van verschillende organisaties van de Verenigde Naties, verschillende niet-gouvernementele organisaties, vakliteratuur en berichtgeving in de media. Een overzicht van de geraadpleegde openbare bronnen is opgenomen in de literatuurlijst. Bovendien liggen vertrouwelijke rapportages van de Nederlandse vertegenwoordiging in Abidjan aan dit algemeen ambtsbericht ten grondslag. In het algemeen ambtsbericht wordt veelvuldig verwezen naar geraadpleegde openbare bronnen. Daar waar dergelijke bronnen zijn vermeld, is de tekst in veel gevallen ook gebaseerd op informatie die op vertrouwelijke basis is ingewonnen.

In hoofdstuk 2 wordt ingegaan op de recente ontwikkelingen op politiek gebied, veiligheidsgebied en sociaal-economisch gebied. Deze beschrijving wordt voorafgegaan door een overzicht van de geschiedenis van Ivoorkust. Ook is een korte passage over geografie en bevolking van Ivoorkust opgenomen.

In hoofdstuk 3 wordt de mensenrechtensituatie in Ivoorkust beschreven. Na een beschrijving van wettelijke garanties en internationale verdragen waarbij Ivoorkust partij is, komen mogelijkheden van toezicht aan de orde. Vervolgens worden de naleving dan wel schendingen van enkele specifieke mensenrechten behandeld. Ten slotte wordt de positie van specifieke groepen belicht.

In hoofdstuk 4 komen de opvang van binnenlands ontheemden en minderjarigen, evenals het beleid van een aantal andere Europese landen inzake asielzoekers uit Ivoorkust en activiteiten van internationale organisaties, waaronder de positie van UNHCR, aan de orde.

Een algehele samenvatting volgt in hoofdstuk 5.

2 Landeninformatie

2.1 Basisgegevens

2.1.1 Land en volk

Ivoorkust is gelegen aan de westkust van Afrika en beslaat een gebied ter grootte van ruim 322.000 vierkante kilometer. Het land grenst in het westen aan Liberia, in het noorden aan Guinee, Mali en Burkina Faso, in het oosten aan Ghana en in het zuiden aan de Atlantische Oceaan¹. De politieke en administratieve hoofdstad is sinds 1983 Yamoussoukro. De meeste overheidsinstellingen bevinden zich echter nog steeds in de vroegere hoofdstad Abidjan, het economische centrum van het land. Een kaart van Ivoorkust is toegevoegd als bijlage.

De bevolking van Ivoorkust telt ruim zestien miljoen inwoners², die qua etnische afkomst voortkomen uit vijf hoofdgroepen en zestig subgroepen. Van de zestien miljoen inwoners zijn ongeveer 3,5 miljoen personen afkomstig uit de buurlanden Burkina Faso (circa 2,2 miljoen), Mali (circa 800.000), Guinee (circa 230.000), Ghana en Liberia (samen ongeveer 480.000)³. Daarnaast wonen in Ivoorkust een half miljoen andere vreemdelingen waaronder Fransen (tussen de 16.000 en 20.000) en Libanezen (100.000).

De officiële taal is het Frans. Het onderwijs wordt gegeven in het Frans, op alle scholen/universiteiten en alle onderwijsniveaus. Degenen met enig niveau van onderwijs spreken derhalve een zekere mate van Frans. Ivorianen spreken als moedertaal de taal van de eigen etnische groep. Ivoorkust kent circa tachtig inheemse Afrikaanse talen.⁴ Daarnaast is voor 70 à 80 % van de bevolking, vooral op het platteland, de voertaal het Malinké, ook Dioula genoemd. Dit is de taal waarin handel wordt gedreven. In veel mindere mate komt ook het Baoulé als voertaal voor.

Tussen 35 en 40% van de bevolking is moslim. Het merendeel van de moslims woont in de noordelijke helft van Ivoorkust. Ongeveer 30% van de bevolking is christelijk. De katholieken en protestanten wonen in de rest van het land.⁵

Etnische groepen en subgroepen

Ongeveer 31% van de bevolking bestaat uit de etnische hoofdgroep *Akan*. Deze is woonachtig in het centraal en zuidoostelijk deel van Ivoorkust. Van deze

---

¹ CIA - The World Factbook 2000 - Cote d'Ivoire.

² U.S. Department of State, Background Note: Côte d'Ivoire d.d. November 2001.

³ IRIN, 26 september 2002.

⁴ Zie voor details www.ethnologue.com

⁵ Africa South of the Sahara: Côte d'Ivoire.

hoofdgroep vormen de Baoulé (17% van de bevolking) de grootste subgroep. De Baoulé tellen veel grootgrondbezitters, plantagehouders en boeren die vooral tijdens de regeringsperiode van Ivoorkust's eerste president Félix Houphouët-Boigny (een Baoulé) de economische en politieke macht in het land in handen hadden.

Leden van de etnische hoofdgroep van de *Voltaic* zijn woonachtig in het noorden en het noordoosten van het land en vormen ongeveer 13% van de Ivoiriaanse bevolking. Deze hoofdgroep is oorspronkelijk afkomstig uit Burkina Faso en Ghana. De Voltaic zijn voornamelijk werkzaam in de agrarische sector, zowel veeteelt als akkerbouw. Binnen de Voltaic vormen de Senoufo een belangrijke subgroep, die met bijna 8% van de bevolking de meerderheid uitmaakt van de bevolking in het noorden. De Senoufo worden wel ten onrechte verward met de Malinké (zie onder Mande).

Leden van de etnische hoofdgroep de *Krou* zijn oorspronkelijk afkomstig uit Liberia en woonachtig in het westen en zuidwesten van Ivoorkust. Zij vormen ruim 8% van de bevolking. De Bété vormen de grootste subgroep (ruim 3% van de bevolking) en zijn relatief sterk vertegenwoordigd in het leger en de politiek. De huidige president van Ivoorkust, president Gbagbo, is een Bété. Vanouds zijn de Krou werkzaam in de visserij, bosbouw en op plantages (koffie en cacao).

Tot de etnische hoofdgroep *Mande du Nord* behoort de subgroep van de Malinké, ook wel Manding genaamd. Tot de etnische hoofdgroep *Mande du Sud* behoren onder meer de Yacouba. Mande wonen voornamelijk in het noorden en het zuidwesten van het land en maken bijna 20% van de bevolking uit. De Mande zijn voornamelijk werkzaam in de handel en industrie. De voormalige juntaleider generaal Guéï is een Yacouba.

De term Dioula wordt verschillend gebruikt. In de betekenis van etniciteit zijn er bronnen die zeggen dat Dioula de aanduiding is van een etnische subgroep van de Malinké (Mande du Nord)⁶. Andere bronnen geven aan dat Dioula synoniem is aan Malinké⁷. Nog een andere bron noemt Dioula als zelfstandige etnische groep van de Mande du Nord⁸. Tenslotte bestaat de opvatting dat Dioula niet de benaming is van een etnische groep, maar dat Dioula de aanduiding is voor iedereen die zich bezighoudt met handel, voornamelijk straathandel.⁹ Het woord 'dioula' komt uit het Malinké en betekent 'handelaar'.

---

⁶ Ivoorkust. Landenreeks van het KIT, 1999.

⁷ www.geocities.com; www.guinea-forum.org.

⁸ <http://perso.wanadoo.fr>; EIU Country Profile Côte d'Ivoire 2002.

⁹ Le peuple Manding (www.globeaccess.net).

Het komt ook voor dat de benaming Dioula wordt gebruikt voor personen, afkomstig uit de buurlanden. Daarbij speelt een rol dat veel Malinezen en Burkinenzen in de kleinhandel zitten.¹⁰

In de betekenis van taal wordt de term Dioula over het algemeen gebruikt als synoniem voor Malinké.¹¹

Niet-Ivorianen

De circa 3,5 miljoen immigranten afkomstig uit de buurlanden Burkina Faso, Mali, Guinee, Ghana en Liberia zijn voornamelijk werkzaam in de informele sector, kleine (straat-)handel, reparatiewerkplaatsen, industrie en landbouw. De Franse en Libanese bevolking is als eigenaren en/of managers werkzaam in de industrie, (groot)handel, scheepvaart en dienstensector (hotels en restaurants).

2.1.2 Geschiedenis

Ivoorkust, een voormalige Franse kolonie, werd onafhankelijk op 7 augustus 1960. Het land was jarenlang één van de welvarendste en politiek meest stabiele landen in Afrika. Hieronder volgt een kort overzicht van de hedendaagse geschiedenis.

Het bewind Félix Houphouët-Boigny (1960-1993)

De politieke geschiedenis van Ivoorkust sinds de onafhankelijkheid is onlosmakelijk verbonden met de eerste president Félix Houphouët-Boigny en de *Parti Démocratique de Côte d'Ivoire* (- *Rassemblement Démocratique Africain*) (PDCI-RDA). Onder zijn bestuur ontwikkelde Ivoorkust zich in de jaren 1960 en 1970 tot één van de welvarendste en best bestuurde Afrikaanse landen. Hij vormde partijstructuren tot een fijnmazig, over het gehele land verdeeld netwerk en er bestonden opmerkelijk weinig dissidente gevoelens. De president - hoewel omringd door een kleine groep vertrouwelingen die deels uit zijn eigen Baoulé uit Centraal Ivoorkust bestond - zorgde er strikt voor dat geen enkele etnische groep dominant was. Voorzover er protest was, was dat vrijwel niet langs etnische of religieuze lijnen.

Een belangrijke factor voor de stabiliteit tijdens de jaren 1960 en 1970 was de relatieve welvaart door het succes van de export van cacao, koffie, hout en tropisch fruit. Er was sprake van gestadige economische groei. De *skyline* van Abidjan werd gekenmerkt door hoge kantoorgebouwen en luxe winkels verlevendigden het straatbeeld. Immigranten werden aangetrokken voor het werk op de plantages. Zij kwamen uit Burkina Faso, Mali, Ghana en andere landen en aan het eind van de jaren tachtig maakten zij tussen de 33 en 40 % van de bevolking uit¹².

---

¹⁰ Le National, No 456 d.d. 24 Mai 2000 (www.africaonline.co.ci); Ivoorkust, Landenreeks, KIT, 1999, p.30.

¹¹ www.ivoire.plus.com.

¹² EIU Country Profile 1997-1998.

In de jaren 1980 echter kwam de ommekeer. Een wereldwijde val in prijzen van cacao en koffie, de oliecrisis en als gevolg daarvan een toename van de buitenlandse staatsschuld zorgden ervoor dat Ivoorkust te maken kreeg met economische en sociale problemen. In de late jaren 1980 en begin jaren 1990 werden verschijnselen als demonstraties, stakingen en onrust onder militante studenten een welhaast alledaags verschijnsel¹³.

In oktober 1990 werd Houphouët-Boigny voor zijn zevende opeenvolgende termijn van vijf jaar tot president herkozen met, volgens officiële cijfers, 82% van de stemmen. De presidentsverkiezingen van 1990 waren de eerste meerpartijenverkiezingen. De leider van het *Front Populaire Ivoirien* (FPI), Laurent Gbagbo, was de enige andere kandidaat. Bij de parlementsverkiezingen in november 1990 won de PDCI zijn gebruikelijke meerderheid, met 165 van de 175 zetels, terwijl de FPI negen zetels veroverde en de *Parti Ivoirien des Travailleurs* (PIT) één zetel.

In een poging het land uit de economische crisis van de jaren 1980 te tillen benoemde Houphouët-Boigny in 1990 een nieuwe premier. Dit was Alassane Dramane Ouattara, een bij de Wereldbank geschoold econoom, en voormalig president van de *Banque Centrale des États de l'Afrique de l'Ouest* (BCEAO), de regionale West-Afrikaanse bank, gevestigd in Dakar, Senegal¹⁴. Ouattara trok in de vroege jaren 1990 de economie uit het slop en zette pijnlijke privatiseringen door.

Publieke protesten bleven echter doorgaan en het kwam uiteindelijk tot confrontaties tussen burgers onderling in de straat en tussen studenten op de campus van de universiteit. Toen de oppositie in februari 1992 een grote protestmars in Abidjan wilde houden, grepen de autoriteiten hard in. Laurent Gbagbo en elf andere prominente oppositieleiden werden gevangen genomen op basis van wetgeving die een dag tevoren door het parlement was geloodst. Zes maanden later werden ze pas weer vrijgelaten.

De regering Bédié (1993-1999)

Toen gedurende de vroege jaren 1990 Houphouët-Boigny langzaam wegzakte in ziekte en seniliteit zochten de partijbonzen van de PDCI-RDA hun toevlucht tot de aartsrivaal van Ouattara, Henri Konan Bédié, de voorzitter van het parlement. Binnen enkele uren na de dood van de president in december 1993, verscheen Bédié op de nationale televisie en riep zichzelf - conform de Grondwet - uit tot nieuwe tijdelijke president. Bédié won daarop de presidentsverkiezingen in oktober 1995 met 95% van de stemmen. Ouattara had het Bédié gemakkelijk gemaakt door zich niet kandidaat te stellen. Zijn partij - de *Rassemblement des*

---

¹³ Ibidem

¹⁴ Ibidem

Républicains (RDR)¹⁵ - leverde ook geen andere kandidaat. Laurent Gbagbo weigerde eveneens mee te doen, omdat hij vond dat het verkiezingsproces gemanipuleerd werd. Er was uiteindelijk slechts één opponent, Francis Wodié van de kleine *Parti Ivoirien des Travailleurs* (PIT).

Ivoirité: de kwestie van de Ivoriaanse nationaliteit

In 1995 hadden alleen kandidaten van 'zuivere' Ivoriaanse afkomst mogen meedoen aan de presidentsverkiezingen. Dit was binnen Ivoorkust een uiterst controversieel punt. In december 1994 had het parlement een kieswet aangenomen waarin niet-Ivorianen werden uitgesloten van (actief en passief) stemrecht. Dit betekende dat het stemrecht was voorbehouden aan diegenen die volgens de *Code de la Nationalité* van 1982 Ivoriaan van geboorte waren en aan degenen die de Ivoriaanse nationaliteit hadden verkregen door naturalisatie. In 1995 werden ook de bepalingen in de Grondwet over de kandidaatstelling voor de functie van President gewijzigd. Presidentskandidaten moesten voortaan niet alleen zelf de Ivoriaanse nationaliteit bezitten, maar ook beide ouders van de kandidaat moesten Ivoriaan zijn. Voorts werden Ivorianen die de laatste vijf jaar in het buitenland hadden verbleven, gediskwalificeerd.¹⁶ Het was overduidelijk dat de regering Bédié deze laatste bepaling had ingevoerd om Ouattara uit te sluiten. Deze laatste verbleef immers inmiddels in Washington¹⁷, en volgens zijn tegenstanders was zijn vader geboren in Burkina Faso. Naar eigen zeggen stamt Ouattara af van een familie van *chefs coutumiers* (traditionele stamhoofden) uit Kong, in het noorden van Ivoorkust. Hij is geboren in Dimbokro, niet ver van Yamoussoukro.

Ter achtergrond diene de volgende informatie¹⁸. Een vijfde tot een derde van de Ivoriaanse bevolking bestond over de afgelopen decennia uit Afrikanen uit de buurlanden, waaronder met name Burkinezen, die grotendeels behoren tot etnische groepen die van oudsher ook in Ivoorkust wonen. Hierdoor omvatten sommige etnische groepen in Ivoorkust vele buitenlandse Afrikanen - zonder de Ivoriaanse nationaliteit - en zien ze voordeel in stemrecht voor deze groepen. Andere etnische groepen, zoals de Baoulé die de grootste etnische hoofdgroep is en die de PDCI-RDA en de regering Bédié beheerste, hebben weinig buitenlandse Afrikanen binnen hun gelederen en zien daarom relatief voordeel in uitsluiting van de immigranten van de Ivoriaanse nationaliteit en daarmee van stemrecht. De

---

¹⁵ De RDR was opgericht door afvalligen afkomstig uit de hervormingsgezinde vleugel van de PDCI.

¹⁶ Bédié introduceerde hiermee een vorm van nationalisme in de Ivoriaanse politiek die bekend werd onder de naam *ivoirité* ('Ivoriaanschap'). Op grond van deze ideologie werd de uitoefening van openbare ambten voorbehouden aan degenen die Ivoriaan waren; de vereisten voor de presidentskandidatuur werden in de loop der tijd verschillende malen gewijzigd en vastgelegd in de Grondwet (zie hoofdstuk 2.4).

¹⁷ Ouattara was in deze periode plaatsvervangend directeur van het Internationaal Monetair Fonds (IMF).

¹⁸ Zie ook paragraaf 3.4.

omstreden wetgeving werkte dus in het voordeel van de Baoulé en de regering Bédié.

Toenemende spanningen in 1999

In 1999 – met de verkiezingen van 2000 in het vooruitzicht – liepen de politieke en economische spanningen op. In de gegeven context - armoede, een groot aantal West-Afrikaanse immigranten die geconcentreerd woonden in grote arme wijken in de steden, dalende inkomsten, diepgewortelde corruptie, verdeeldheid in etnische groepen, nationaliteiten, godsdiensten en politieke overtuigingen, en het onvermogen van Bédié om het etnisch evenwicht te handhaven (zoals zijn voorganger Houphouët-Boigny dat altijd gedaan had) – vertaalden deze spanningen zich in toenemende xenofobie. Deze xenofobie was des te ontwrichtender, daar zij een ander reeds bestaand onderscheid in de Ivoiriaanse samenleving op scherp zette: de tweedeling tussen enerzijds de noordelijke etnische groepen, in meerderheid islamitisch, politiek veelal aanhanger van de RDR van Ouattara, en vele immigranten in hun gelederen tellend, en anderzijds de zuidelijke etnische groepen, in meerderheid christelijk en politiek dichter bij het centrum van de macht.

In de zomer van 1999 maakte Ouattara zijn kandidatuur voor het presidentschap bekend. De regering Bédié beschouwde dit als een serieuze bedreiging en trachtte de kandidatuur van Ouattara te verhinderen, onder meer met een beroep op de controversiële wet uit 1994 die van presidentskandidaten eiste dat niet alleen zichzelf, maar ook hun ouders Ivoiriaan waren. De regering stelde dat de ouders van Ouattara oorspronkelijk afkomstig waren uit Burkina Faso. Ouattara werd aldus de facto uitgesloten van deelname aan de presidentsverkiezingen en vertrok naar Frankrijk. Toen hiertegen in Abidjan grootschalige protesten ontstonden, liet president Bédié de kopstukken van de RDR arresteren. De RDR-partijtop werd in november 1999 veroordeeld tot zware gevangenisstraffen. Mede door verhitte debatten over de Grondwetswijziging inzake presidentskandidaten, lieten aanhangers van Bédié zich inspireren tot xenofobisch geweld tegen immigranten, met name de Burkinen, waarvan zo'n 12.000 naar Burkina Faso vluchtten. In delen van het land (met name in het zuidwesten) vormde ook de kwestie van het landeigendom een twistpunt. Autochtone Ivoirianen bestreden het recht van vreemdelingen op eigen land.¹⁹

¹⁹

In 1998 werd nieuwe wetgeving inzake landrechten aangenomen. De uitvoering hiervan wordt belemmerd door het uitblijven van parlementaire goedkeuring van nadere regelgeving, onder andere inzake kadastrale afbakening. De essentie van de wet inzake landrechten is: a) de wet regelt landrechten in 'rural areas'; b) de wet erkent traditionele landrechten; c) de wet stelt dat slechts Ivoirianen landrechten kunnen hebben; d) een niet-Ivoiriaan die grond in bezit heeft kan 'eigenaar' van de grond blijven tot zijn dood; e) na de dood van een niet-Ivoiriaanse eigenaar verkrijgt de erfgenaam het recht om het land te gebruiken c.q. te exploiteren voor een periode van maximaal 99 jaar. De overdracht is niet automatisch, want hij dient daarvoor

De coup van Robert Guéï

Op 23 december 1999 mondde een militair oproer - ontstaan uit onvrede over achterstallige soldij - in Abidjan uit in een machtsovername door brigadegeneraal buiten dienst Robert Guéï, een Yacouba. Het parlement en de regering werden ontbonden en de constitutionele raad en het hooggerechtshof buiten werking gesteld. De afgezette Bédié werd door de Fransen in bescherming genomen en vertrok naar Lomé (Togo).

In het land werd de staatsgreep met vreugde begroet. Men verwachtte dat Guéï de democratie zou herstellen en Ouattara zou laten terugkeren in de politiek. De staatsgreep zelf verliep zonder gewapende strijd; orde en rust werden snel hersteld. De leiding van de RDR werd bevrijd uit de gevangenis en Ouattara keerde terug uit Frankrijk. Er werd een overgangsregering²⁰ gevormd, bestaand uit 21 ministers, van wie vijf militairen en zes partijloze burgers. Aanvankelijk leek er een basis voor consensus binnen de regering te bestaan. De RDR, de PDCI-RDA en de FPI accepteerden een ontwerp voor een nieuwe Grondwet – inclusief de hieronder genoemde beperkende bepalingen – en riepen het electoraat op in het beoogde referendum over de Grondwet ‘ja’ te stemmen. In juli 2000 werd het referendum gehouden en werd de Grondwet aangenomen.

De Grondwet van 2000 sluit diegenen uit van het presidentschap die ooit afstand hebben gedaan van de Ivoiriaanse nationaliteit, een andere nationaliteit hebben laten prevaleren boven de Ivoiriaanse (dit wordt Ouattara verweten²¹) of de laatste vijf jaar voorafgaand aan de verkiezingen hun vaste verblijfplaats buiten Ivoorkust hebben gehad. Een presidentskandidaat dient in totaal tien jaar daadwerkelijk in Ivoorkust gewoond te hebben.

Het Constitutioneel Gerechtshof moest beoordelen of alle kandidaten, onder wie Ouattara, kwalificeerden.

Ouattara en de RDR bleven mikpunt van overheidsobstructie. Guéï verloor tegelijkertijd steeds meer van zijn geloofwaardigheid en steun. Begin juli 2000

---

een aanvraag in te dienen bij de staat. Indien geen aanvraag is ingediend, vervalt het land aan de staat of aan de traditionele eigenaar. Zie ook paragraaf 2.2.

²⁰ De volgende politieke partijen namen deel aan de overgangsregering: FPI (10 zetels); RDR (3), *Parti Africain pour la Renaissance Ivoirienne* (PARI – 1), *Parri pour le Progrès et la Solidarité* (PPS – 1) en de PDCI-RDA (1).

²¹ Ouattara werd in 1982, op basis van een accord tussen de toenmalige regeringen van Ivoorkust en Opper Volta (tegenwoordig Burkina Faso genoemd), benoemd tot vice-gouverneur van de Banque Centrale des Etats de l'Afrique (BCEAO), een post die normaal bezet wordt door Opper Volta (Burkina Faso). In dit kader werd hem door Opper Volta een diplomatiek paspoort verstrekt. In 1983, na het aan de macht komen van Sankara in Boven-Volta, is deze post weer bezet door een Voltaan. Dit vice-gouverneurschap wordt door tegenstanders van Ouattara geïnterpreteerd als het 'hebben doen prevaleren van een andere nationaliteit'. Ouattara heeft overigens nooit afstand gedaan van zijn Ivoiriaanse nationaliteit.

vond opnieuw een muiterij van soldaten plaats wegens onvrede over de betaling. Er vielen enkele doden en gewonden. Vier RDR-kopstukken werden opgepakt voor verhoor en weer vrijgelaten. Na een mislukte aanval door militairen op het huis van Guéi ('*coup de cheval blanc*') op 18 september 2000 hield de junta razzia's tegen RDR-leden respectievelijk noordelijke moslims. Volgens Guéi zaten zij namelijk achter de aanval. Zeker was wel dat de soldaten uit het islamitische noorden zich tegen Guéi keerden. Vijftien militairen werden gearresteerd; het merendeel van hen zou zijn gedood. Voorts verbood de junta een RDR-bijeenkomst in Abidjan waar het partijprogramma zou worden gepresenteerd.

Op 6 oktober 2000 maakte het Constitutioneel Gerechtshof bekend dat veertien van de negentien presidentskandidaten werden gediskwalificeerd: Ouattara op gronden van nationaliteit, en ex-president Bédié omdat hij geen correct medisch certificaat had ingediend²². Daarop riepen PDCI-RDA en RDR hun kiezers op de verkiezingen te boycotten.

Duidelijk werd dat de gooi van Guéi naar de macht, waarbij hij op dezelfde wijze als zijn voorganger tegenkandidaat Ouattara had uitgeschakeld, bestaande maatschappelijke tegenstellingen aanscherpte. In toenemende mate kwamen de christelijke bevolking van het zuiden en oosten en de islamitische bevolking in het noorden tegenover elkaar te staan.

De periode Gbagbo (oktober 2000 – augustus 2001): van een dieptepunt van etnisch geweld naar een begin van normalisatie

De presidentsverkiezingen van 22 oktober 2000 werden gewonnen door voormalig oppositieleider Laurent Gbagbo van de FPI. Er ontstond een oproer toen Guéi – nog tijdens het tellen van de stemmen – de overwinning opeiste. Het leger liet hem vallen en hij ontvluchtte het land. Duizenden RDR-aanhangers gingen in Abidjan en andere steden de straat op om nieuwe verkiezingen te eisen. RDR-leiders stelden dat de uitslag ongeldig was. Niettemin riep Gbagbo zichzelf op 25 oktober 2000 in een toespraak op televisie uit tot president. Later werd bevestigd dat hij inderdaad de meerderheid (51,9 %) van de uitgebrachte stemmen had behaald.²³

In reactie hierop gingen Ouattara's aanhangers opnieuw de straat op. Er vonden confrontaties plaats met leger, politie en FPI-aanhangers, waarbij vele dodelijke slachtoffers vielen, honderden gewonden in ziekenhuizen werden opgenomen, moskeeën in brand werden gestoken en enorme vernielingen werden aangericht. Er was voor het eerst concreet sprake van etnisch geïnspireerd geweld tegen

²²

Human Rights Watch, *The New Racism: The political manipulation of ethnicity in Côte d'Ivoire*, August 2001

²³

EIU Country Profile 2002

noorderlingen²⁴ en (Afrikaanse) buitenlanders. Op 27 oktober 2000 werden in een massagraf in de wijk Yopougon in Abidjan 57 lijken gevonden. Het waren overwegend de lichamen van jongeren die met de RDR sympathiseerden en/of voor de RDR hadden gedemonstreerd. De meesten waren moslims uit het noorden van Ivoorkust.²⁵ De nieuwe regering gelastte een politie-onderzoek en een nationaal onderzoek naar de verantwoordelijken voor de buitengerechtelijke executie. Ook werd ingestemd met een internationaal onderzoek (zie paragraaf 3.3). Er waren sterke aanwijzingen dat de gendarmerie de moordpartij op haar geweten had. Acht gendarmes werden in staat van beschuldiging gesteld. Het proces voor de militaire rechtbank leidde niet tot vervolging (zie ook paragraaf 2.2).

Ouattara's deelname aan de parlementsverkiezingen, die gepland waren voor 10 december 2000, werd opnieuw gedwarsboemd door een uitspraak van het Constitutioneel Gerechtshof. Daarop besloot de RDR ook de parlementsverkiezingen te boycotten. Ondanks een demonstratieverbod gingen meer dan 20.000 aanhangers van Ouattara op 4 december 2000 de straat op. President Gbagbo zag zich genoodzaakt een avondklok in te stellen en de noodtoestand uit te roepen tot twee dagen na sluiting van de stembureaus.

Op 4 en 5 december 2000 vonden in Abidjan gevechten plaats tussen aanhangers van Ouattara en regeringsgezinden, waarbij enkele tientallen doden vielen. Uit het noorden van Ivoorkust kwamen geluiden dat als Ouattara geen Ivoriaan was, de bevolking van het noorden het dus ook niet was en dat het noordelijke gebied derhalve niet meer tot Ivoorkust behoorde. Met name in Kong (Ouattara's geboorteplaats) en Bouaké – na Abidjan de grootste stad in Ivoorkust – braken ongeregelheden uit, waarbij enkele doden vielen. De rust keerde geleidelijk terug, deels afgedwongen door politieoptreden. In delen van Abidjan gingen de ongeregelheden echter door. De gendarmerie en militante FPI-aanhangers ondernamen wraakacties tegen RDR-aanhangers, c.q. noorderlingen, moslims en/of buitenlanders.

Vanwege de RDR-boycot²⁶ werden op 10 december 2000 ongeregelheden gevreesd en werden veel militairen ingezet voor bewaking van de stembureaus. In het zuiden en midden van het land bleven ongeregelheden echter uit. In het noorden kon vanwege RDR-boycotacties slechts in drie van de 29 kiesdistricten

---

²⁴ Met 'noorderlingen' of 'noordelijke etnische groepen' wordt bedoeld op etnische groepen die van oudsher voornamelijk in het Noorden van Ivoorkust woonden, met name de Voltaic en de Mande du Nord. Inmiddels wonen in het Zuiden, met name in de steden, ook grote groepen 'noorderlingen'.

²⁵ Africa South of the Sahara: Côte d'Ivoire, 2001.

²⁶ De boycot gold zowel het passieve stemrecht (kandidaatstelling) als het actieve stemrecht (het uitbrengen van een stem).

gestemd worden. De verkiezingen gingen in de rest van het land gepaard met incidenten, zoals vernielingen in stembureaus en het belagen van ambtenaren door RDR-aanhangers. De opkomst bij de verkiezingen lag officieel rond de 37%, in werkelijkheid waarschijnlijk lager. De FPI won 96 van de 225 zetels in het parlement en werd daarmee de grootste partij. De PDCI-RDA kreeg 77 zetels, de PIT 4, onafhankelijke kandidaten 17, de MMCM, UDCI en RDR elk 1.²⁷

In de nacht van 7 op 8 januari 2001 vond een poging tot staatsgreep plaats ('*coup de la Mercédès noire*'). Loyale regeringstroepen joegen de coupplegers op de vlucht en de opstand werd snel onderdrukt. Aan beide zijden vielen doden. Volgens de autoriteiten was de coup gepleegd door een coalitie van ontevreden militairen uit Abidjan en noorderlingen (oftewel RDR-aanhangers, lees moslims en Afrikaanse vreemdelingen). De beschuldiging van president Gbagbo dat buitenlanders uit Burkina Faso bij de coup poging betrokken waren, leidde tot aanvallen op buitenlanders door leden van de politie en gendarmerie en groepen gewapende jongeren. Deze acties namen zeer verontrustende vormen aan. In diverse wijken van Abidjan werden vreemdelingen, met name Burkinenzen, onder druk gezet om naar hun land van herkomst te vertrekken. Van velen van hen werden eigendommen vernield²⁸.

Naar schatting vielen er tijdens de gewelddadigheden in de periode oktober 2000 – januari 2001, rond de presidentsverkiezingen, de parlementsverkiezingen en de coup poging, 300 à 500 doden en 1.500 à 2.000 gewonden.²⁹

Op 14 januari 2001 vonden in 25 noordelijke kiesdistricten alsnog parlementsverkiezingen plaats. De opkomst was met ruim 13 % uitzonderlijk laag, vooral doordat de RDR nog steeds boycotte. In het kiesdistrict Kong kon wegens verzet van de lokale bevolking nog immer niet worden gestemd. Na deze aanvullende parlementsverkiezingen was de PDCI-RDA in het parlement bijna even sterk geworden als de regeringspartij FPI, die geen zetel bij deze aanvullende verkiezingen verwierf.

President Gbagbo benoemde op 24 januari 2001 een nieuw 'kabinet van nationale eenheid', doch zonder deelname van de RDR. De FPI met negentien ministers en de PDCI-RDA met vijf ministers waren de belangrijkste partners. In het kader van de Herziening (*Réfondation*) die de regering zich tot doel stelde, werd onder meer aangekondigd dat in maart 2001 een Nationaal Verzoeningsforum zou worden

---

²⁷ Africa South of the Sahara: Côte d'Ivoire, 2001.

²⁸ Zie o.m. Human Rights Watch, *The New Racism: The political manipulation of ethnicity in Côte d'Ivoire*, augustus 2001.

²⁹ Schattingen variëren nogal; bronnen o.m. EIU Country Profile, 2002; US Department of State, 2002; Rapport de la Commission d'Enquête Internationale, 2001

gehouden. Alle politieke partijen zouden worden uitgenodigd om over de nationale problemen te spreken, gericht op eenheid en verzoening.

Na de parlementsverkiezingen vonden op 25 maart 2001 lokale verkiezingen plaats. De RDR besloot aan deze verkiezingen wel mee te doen en won met 27% van de stemmen in 64 van de 197 kiesdistricten.³⁰ De opkomst was behoorlijk (ruim 40%) en de verkiezingen verliepen relatief rustig. De uitslag werd gezien als bewijs dat de RDR een in het gehele land verankerde nationale partij is, die met recht kon claimen ten minste 30% van de Ivoriaanse kiezers te vertegenwoordigen. De uitslag liet tevens duidelijk zien dat de FPI, die de presidentiële en parlementsverkiezingen had gewonnen op basis van 20% van de stemgerechtigde kiezers, opnieuw slechts 17 à 20% van de stemmen verwierf bij de gemeenteverkiezingen. De totale landelijke aanhang van de FPI overtrof derhalve nauwelijks de 20%. Nog meer dan tevoren werden Gbagbo en zijn partij met de legitimiteitsvraag geconfronteerd. De PDCI-RDA scoorde naar omstandigheden redelijk goed en werd de tweede partij.

De massale kiezerssteun voor de RDR was het gevolg van het ongenoegen dat leefde bij kiezers die in de afgelopen periode vanwege hun etnische afkomst en/of religieuze overtuiging (noorderlingen/moslims) door de autoriteiten waren lastiggevallen en die hun Ivoriaanse nationaliteit betwist zagen. Mede onder druk van de RDR trof de regering Gbagbo de eerste voorbereidingen voor het Nationaal Verzoeningsforum. In april 2001 werd een bijeenkomst voor politici en NGO's gehouden over de nationale problematiek. Regeringsdelegaties trokken het land in om met de bevolking over nationale verzoening te spreken. De RDR gaf te kennen haar deelname aan het Verzoeningsforum te zullen bezien, afhankelijk van de bereidheid van de regering om haar eisen in te willigen.

Met de rustig verlopen lokale verkiezingen leek een periode van normalisatie aan te breken in Ivoorkust. Het was evenwel duidelijk dat het Verzoeningsforum geen succes kon worden zonder de deelname van de RDR. Verzoening zou aan de top moeten plaatsvinden, tussen Gbagbo en Ouattara, en gezien het verleden zouden ook de twee andere politieke leiders, Bédié en Guéï, hierbij betrokken moeten zijn. Hoe deze verzoeningspoging in de verslagperiode heeft uitgewerkt, wordt beschreven in paragraaf 2.2.

2.1.3 Staatsinrichting

Ivoorkust is een constitutionele republiek met een uit één Kamer bestaand parlement. De oorspronkelijke Grondwet dateert van 3 november 1960 en werd vaak geamendeerd; op essentiële punten in 1995 en in 1998. Op 23 juli 2000 werd na een referendum een nieuwe Grondwet aangenomen. Deze Grondwet werd op

---

³⁰

EIU Country Report Côte d'Ivoire, April 2001.

3 augustus 2000 gepubliceerd in het *Journal officiel de la République de Côte d'Ivoire* en is sindsdien van kracht.

Uitvoerende macht

De president wordt rechtstreeks door de bevolking gekozen voor een termijn van vijf jaar en is eenmaal herkiesbaar. Hij benoemt de premier (het hoofd van de ministerraad) en, op voordracht van de premier, de leden van de ministerraad.

Wetgevende macht

De wetgevende macht is in handen van het parlement, dat voor vijf jaar direct wordt gekozen door de bevolking. De Nationale Vergadering (*Assemblée Nationale*) telt thans 225 leden³¹.

Rechterlijke macht

Het juridische systeem is gebaseerd op het Franse burgerlijk recht en op gewoonterecht. Het Constitutioneel Gerechtshof is de hoogste rechterlijke macht. De Grondwet voorziet in een onafhankelijke rechterlijke macht. Het Nationaal Verzoeningsforum van oktober-december 2001 heeft aanbevelingen gedaan voor de hervorming van de rechterlijke macht, met het oog op verbetering van de onafhankelijkheid en betrouwbaarheid (zie 2.2 en 3.3.5). Buiten de formele structuren wordt er op lokaal niveau in civiele zaken door traditionele leiders recht gesproken op basis van traditionele wetten.

Bestuurlijke indeling

In het kader van een beoogde bestuurlijke decentralisatie (bij wet vastgelegd in oktober 2001) ondertekende president Gbagbo op 11 maart 2002 een decreet waarbij 56 nieuwe departementen (*collectivités territoriales départementales*), alsmede de administratieve districten Abidjan en Yamoussoukro in het leven werden geroepen. Het betreft een nieuwe, in principe financieel autonome, bestuurslaag, die in de plaats komt van de 16 oude regio's (*régions*) en de 52 bestaande departementen. De nieuwe departementen zullen worden bestuurd door rechtstreeks door de bevolking gekozen Algemene Raden (*conseils généraux*), die een zittingstermijn van vijf jaar hebben. In Abidjan en Yamoussoukro wordt tweederde van de raadsleden rechtstreeks gekozen en een derde benoemd door de gemeenteraden van de deelgemeenten. Aan het hoofd van deze Algemene Raden staat een door de president benoemde prefect (in Abidjan en Yamoussoukro: gouverneur) als 'vertegenwoordiger van de centrale overheid'. De eerste verkiezingen voor de Algemene Raden zijn gehouden op 7 juli 2002 (zie ook 2.2).

³¹

Het zetelaantal werd in 2002, na het Forum van Nationale Verzoening (zie 2.2), uitgebreid van 175 naar 225, zie: EIU Country Profile 2002.

2.2 Politieke ontwikkelingen

Inleiding

De politieke ontwikkelingen in de verslagperiode (juni 2001 tot eind januari 2003) worden in de periode tot 19 september 2002 gekenmerkt door voorzichtige pogingen tot verzoening, tegen de achtergrond van het fragiele evenwicht dat was ontstaan na de gewelddadige periode vóór maart 2001; na 19 september 2002 worden de politieke ontwikkelingen gekenmerkt door een herleving van het geweld na een poging tot staatsgreep op die dag.

Voor een beter begrip van de recente ontwikkelingen, die hieronder worden beschreven, is een toelichting op de aard van de conflicten op zijn plaats. In de afgelopen jaren is, zoals blijkt uit hoofdstuk 2.1.2., de bevolking van Ivoorkust verdeeld geraakt langs vier, grotendeels samenvallende, lijnen:

- etnische lijnen ('noorderlingen' versus 'zuiderlingen')
- lijnen van nationaliteit ('Ivorianen' versus 'niet-Ivorianen' en dan met name Afrikaanse buitenlanders)
- politieke lijnen (RDR_aanhangers versus aanhangers van andere partijen)
- religieuze lijnen (moslims versus christenen en animisten)

Steeds meer gingen deze scheidslijnen in de ogen van de bevolking, de politiek, het leger, etc. samenvallen, waarbij nuances verdwenen en een tweedeling ontstond. Alle leden van noordelijke bevolkingsgroepen (Voltaic, Mande du Nord) werden veelal beschouwd als aanhangers van de RDR. Zo ook alle moslims, evenals alle buitenlanders die behoren tot bevolkingsgroepen die van oudsher moslim zijn. Daartegenover stonden de 'zuiderlingen' die andere partijen dan de RDR steunden.

Maar niet op alle momenten en in alle situaties was en is in dezelfde mate sprake van deze generalisatie. Soms werden bijvoorbeeld alle Afrikaanse buitenlanders, ook de niet-moslims, tot de tegenstanders van de 'zuiderlingen' gerekend; soms alleen de RDR-aanhangers. Waar dit bekend is, is steeds in de tekst aangegeven welke aspecten een hoofdrol speelden (etnisch, nationaliteit, politieke, godsdienst).

Met het actief worden van rebellengroepen in het westen van Ivoorkust werd de situatie nog complexer en ging de tweedeling over in een driedeling. Vooral nog lijken vooral politieke en etnische aspecten een rol te spelen in de achtergronden van deze groepen in het westen, naast sterk opportunistische. Voor het geheel van conflicten in Ivoorkust geldt dat op dit moment, midden in het conflict, nog slechts een onvolkomen analyse mogelijk is. Benadrukt wordt dat de situatie instabiel en volop in beweging is.

Maart 2001 - augustus 2002: periode van normalisatie

Na de rustig verlopen gemeenteraadsverkiezingen van 25 maart 2001 leek een periode van normalisatie aan te breken in Ivoorkust. De oorzaken van de spanningen – met name de kwestie rond de nationaliteit van Ouattara en zijn uitsluiting als kandidaat bij de presidentsverkiezingen – waren echter niet weggenomen.

Het door president Gbagbo na zijn aantreden aangekondigde Nationaal Verzoeningsforum werd enkele malen uitgesteld, omdat de andere drie politieke leiders (Bédié³², Guéï³³ en Ouattara) niet onmiddellijk bereid waren mee te werken. Onder druk van de internationale gemeenschap – met name de Europese Unie, de belangrijkste donor en handelspartner voor Ivoorkust – werd in augustus 2001 een start gemaakt met de actieve voorbereiding.³⁴ De eerste bijeenkomst vond uiteindelijk van 9 oktober tot en met 18 december 2001 plaats. De belangrijkste politici, (inclusief Gbagbo, Bédié, Guéï en Ouattara), vertegenwoordigers van religieuze en maatschappelijke groeperingen, belangengroepen en andere ngo's namen actief deel aan het Forum.

In de bijeenkomst gaven de vier 'grote leiders' (Gbagbo, Bédié, Guéï, Ouattara) elk hun eigen visie op de politieke problemen van de laatste jaren, met name de gebeurtenissen ten tijde van de staatsgreep van 24 december 1999 en de verkiezingen van oktober 2000. Geen van allen namen zij verantwoordelijkheid voor de vele doden en gewonden. De kwestie van de nationaliteit van Ouattara werd door president Gbagbo een 'juridische kwestie' genoemd, waar hij niet in kon treden. Hij erkende weliswaar dat de Grondwet in 2000 opzettelijk was herzien met het oogmerk Ouattara uit te sluiten als presidentskandidaat, maar stelde zich niettemin op het standpunt dat de regering en de president zich dienden te houden aan deze Grondwet, omdat 87 % van de kiezers ervoor had gestemd³⁵.

Ouattara verklaarde zich bereid tot een dialoog met de andere drie leiders, zo nodig met bemiddeling van derden. Ouattara ging echter niet in op de uitnodiging van president Gbagbo toe te treden tot een regering van nationale eenheid, aangezien hij van mening was dat dit als erkenning zou kunnen worden gezien van de legitimiteit van de regering Gbagbo.

---

³² Bédié verbleef tot oktober 2001 in Frankrijk. EIU Country Report, mei 2002.

³³ Guéï gaf er blijk van nog steeds politieke ambities te hebben. Hoewel hij in 2000 zelf de criteria voor verkiesbaarheid in de Grondwet had aangescherpt, stelde hij nu dat hij nooit had getwijfeld aan de Ivoiriaanse nationaliteit van Ouattara. Guéï wordt gesteund door een nieuwe kleine partij, de *Union pour la démocratie et pour la paix de la Côte d'Ivoire* (UDPCI), die zich heeft afgesplitst van de PDCI-RDA. EIU Country Report, februari 2002

³⁴ EIU Country Report, februari 2002

³⁵ Artikel 35 van de Grondwet van 2000 sluit diegenen van het presidentschap uit die ooit "een andere (dan de Ivoiriaanse) nationaliteit hebben laten prevaleren."

Het Forum eindigde met een breed scala aan aanbevelingen, waarvan de belangrijkste was dat op basis van de Grondwet van augustus 2000 en de uitslagen van de verkiezingen van 2000 en 2001, gestreefd zou moeten worden naar vorming van een regering van nationale eenheid, met deelname van FPI, PDCI-RDA, UDPCI, RDR en PIT. Hierbij werd door het Forum gesteld dat de bestaande sociaal-politieke crisis in belangrijke mate zijn oorzaak vond in de controverses met betrekking tot de nationaliteit van RDR-leider Ouattara. Het Forum gaf de competente rechterlijke autoriteiten de aanbeveling om aan betrokkene een certificaat van Ivoiriaanse nationaliteit te verstrekken. Ook werd een aantal aanbevelingen gedaan inzake landeigendom, hervorming van de rechterlijke macht en de afwikkeling van de staatsgreep en gewelddadigheden van de achterliggende periode.

Alle aanbevelingen van het forum werden op een bijeenkomst op 22 en 23 januari 2002 in Yamoussoukro door alle vier politieke leiders onderschreven. Er werden evenwel geen termijnen gesteld voor de uitvoering van de overigens niet bindende aanbevelingen. Aanvankelijk zat er dan ook weinig vaart in de implementatie. De regering hield vast aan de Grondwet en stelde niet in de bevoegdheden van de rechterlijke macht te kunnen treden om de 'kwesitie Ouattara' tot een oplossing te brengen. De RDR bleef daarom weigeren toe te treden tot de regering en aldus een regering van nationale eenheid tot stand te brengen. Het parlement slaagde er niet in overeenstemming te bereiken over drie wetsontwerpen voor de hervorming van de rechterlijke macht. Het ging om drie wetten voor de instelling van een Hof van Cassatie, een Raad van State en een Constitutionele Raad. Ook op het gebied van landrechten werd geen vooruitgang geboekt.³⁶

De RDR beschuldigde de regering ervan een groot deel van de RDR-aanhang het stemmen onmogelijk te hebben gemaakt door het besluit als kiezerslegitimatie alleen de zogenaamde groene kaarten (voor het eerst uitgegeven in 1993) te accepteren, dan wel de voor eerdere verkiezingen in 2000 afgegeven tijdelijke identiteitsbewijzen (*attestations administratives d'identité*). De uitgifte van de 'groene kaarten' was begin 2001 hervat. In de laatste week voor de departementale verkiezingen van 7 juni 2000 (zie verder) hadden nog 1,2 miljoen kaarten van het model 1993 (groene kaarten) verspreid moeten worden, hetgeen een onmogelijke opgave bleek te zijn. De uitgifte van het nieuwe model identiteitskaart was pas begin 2002 gestart. Met name in het noorden van Ivoorkust beschikten veel mensen nog niet over de nieuwe identiteitskaart. In het verleden werd deze immers vaak geweigerd aan Ivorianen van noordelijke afkomst of met een Malinké-naam, veelal RDR-aanhangers.

³⁶

Wel werd in december 2001 een commissie ingesteld die de toepassing van de in 1998 aangenomen wetgeving moet coördineren.

De Onafhankelijke Kiesraad (*Commission électorale indépendante, CEI*) die in november 2001 was aangesteld, begon met de voorbereidingen van departementale verkiezingen voorzien voor 7 juli 2002, zonder de door de oppositie gewenste nadere parlementaire discussie over haar onafhankelijkheid. De onafhankelijkheid van de CEI werd van diverse kanten in twijfel getrokken, voornamelijk omdat de voorzitter werd benoemd door president Gbagbo.

Op 28 juni 2002 – ruim een week voor de departementale verkiezingen – besloot het Tribunaal te Abidjan aan RDR-leider Ouattara een nationaliteitsbewijs te verstrekken. Zijn aanvraag werd dezelfde dag gehonoreerd. Deze beslissing kwam alom als verrassing. Nog op 14 juni 2002 had Seydou Diarra, voormalig voorzitter van het Nationaal Verzoeningsforum, tijdens een persconferentie meegedeeld dat zijn bemiddelingspogingen ter zake van de ‘kwestie Ouattara’ niets hadden opgeleverd.

Ouattara kondigde direct na de ontvangst van het nationaliteitsbewijs aan zich in 2005 kandidaat te zullen stellen voor het presidentschap. In Abidjan gingen tegenstanders van Ouattara – vooral zuidelijke christenen – de straat op om te protesteren tegen de beslissing van de rechter. De regering Gbagbo verschool zich ook nu achter het formele argument dat het een beslissing van de rechter betrof.

De departementale verkiezingen op 7 juli 2002, waaraan de RDR meedeed, verliepen zonder geweld, maar niet zonder problemen. Veel stemgerechtigden beschikten niet over de nieuwe identiteitskaart of het vervangende document, en gingen naar de stembus met documenten die bij vorige verkiezingen wel als legitimatiebewijs konden dienen, zoals oude identiteitsbewijzen, geboortebewijzen en rijbewijzen. Zij werden geweigerd. Van de 5,4 miljoen geregistreerde kiezers brachten 1,4 miljoen hun stem uit, hetgeen neerkomt op minder dan 26% (officieel opkomstcijfer: 28,2%).

Hoewel de RDR met 27% landelijk gezien de meeste stemmen kreeg, veroverde zij de meerderheid in slechts tien Raden, na de FPI (22%) en de PDCI-RDA (21%) met ieder 18, waaronder Abidjan (FPI) en Yamoussoukro (PDCI-RDA). De UDPCI (Guéï) eindigde in drie departementen als eerste.³⁷

Gesteund door dit kiezersmandaat ging de RDR op 6 augustus 2002 uiteindelijk toch akkoord met toetreding tot de regering. De partij kreeg vier van de 37 ministersposten. In de nieuwe samenstelling had de FPI 20 posten (voorheen 19), de PDCI-RDA zeven (voorheen vijf), de PIT twee (voorheen ook twee) en de UDPCI een (voorheen twee). Hiermee was de vorming van een regering van

³⁷

Het kiessysteem bepaalt dat de partij met de meeste stemmen – niet noodzakelijkerwijs 50 % – krijgt 50 % van de zetels in de Raad. De overige zetels worden naar rato verdeeld onder de overige partijen.

nationale eenheid een feit. De regering hield echter niet lang stand: de UDPCI (de partij van Robert Guéi) trok zich kort hierna terug uit de regering omdat over de herschikking van ministersposten geen overleg met de UDPCI zou zijn gevoerd. De UDPCI was één van de twee ministersposten kwijtgeraakt. Ook de PDCI-RDA overwoog uit de regering te stappen.

19 September 2002: Mislukte staatsgreep

Op 19 september 2002 vond, terwijl president Gbagbo in Italië op staatsbezoek was, in Ivoorkust opnieuw een poging tot staatsgreep plaats. De opstandelingen, die zich later de *Mouvement Patriotique de la Côte d'Ivoire* (MPCI) noemden, doodden hoge militairen en politiefunctionarissen en namen de stad Bouaké in het centrum van Ivoorkust in, alsmede Korhogo in het noorden. De rebellen slaagden er niet in Abidjan in te nemen, ondanks aanvallen op het Agban politiestation, de gendarmerie-opleiding, de anti-oproer-brigade gestationeerd in Yopougon en de zendmasten van de nationale radio en TV. De residenties van de minister van Binnenlandse Zaken en de minister van Defensie waren op 19 september 2002 eveneens doelwit van acties. De minister van Binnenlandse Zaken Emile Boga Doudou werd bij een aanval op zijn huis in Abidjan gedood.

Net als bij de mislukte staatsgreep in januari 2001 beschuldigde president Gbagbo meteen de buurlanden, en met name Burkina Faso, van het verlenen van steun aan de opstandelingen. Ook werd betrokkenheid van Guéi, voormalig president en leider van de UDPCI, vermoed. Guéi werd nog dezelfde dag, samen met familieleden, gedood.³⁸

Rebellen nemen noorden en westen in

In de weken na de coup poging namen de opstandelingen van de MPCI het grootste deel van Noord- en West-Ivoorkust in bezit. Op 13 oktober 2002 bezetten ze Daloa, het centrum van de cacao teelt van Ivoorkust, en het centrum van de Bété, de etnische groep waartoe de president behoort. Enkele dagen later werden zij weer uit de stad verdreven door de regeringstroepen. De rebellen bevinden zich nog wel in de nabije omgeving van de stad, hetgeen de cacao oogst belemmert.³⁹ Op 19 september 2002 werd meteen een avondklok ingesteld in heel Ivoorkust, waaronder in Abidjan, Bouaké en Korhogo⁴⁰; deze is nog steeds van kracht.⁴¹ Eind september 2002 werden door de minister van Defensie de regio's Bouaké en Korhogo tot oorlogszone verklaard: iedereen die in die gebieden wapens draagt en niet tot de reguliere troepen behoort, zal als vijand worden aangemerkt.

De internationale gemeenschap (EU, VS) heeft de coup poging veroordeeld en steun uitgesproken voor de democratisch gekozen regering van president Gbagbo.

---

³⁸ Amnesty International AFR 31/005/2002 d.d. 18 October 2002.

³⁹ Zie verder par. 2.4.

⁴⁰ IRIN, 30 september 2002.

⁴¹ Reuters, 13 november 2002.

Frankrijk vloog op 22 september 100 extra troepen in⁴² om zijn onderdanen (circa 25.000) en andere buitenlanders te beschermen en om, op basis van het Defensieverdrag met Ivoorkust, de regering Gbagbo logistieke ondersteuning te bieden. In de daarop volgende maand vloog Frankrijk nog eens 400 troepen naar Ivoorkust.⁴³

Op 18 oktober 2002 werd een staakt-het-vuren overeengekomen tussen de regering en de MPCCI (zie verder). Sindsdien is de rol van de Franse troepen, die eerst bestond uit het bieden van bescherming aan de eigen onderdanen en andere buitenlanders in Ivoorkust, uitgebreid met het fungeren als buffer tussen de regeringstroepen enerzijds en de rebellen anderzijds. De Franse troepen zijn gestationeerd op vier strategische punten langs de bestandslijn: Man in het westen, in de cocoa-gebieden rond Daloa en Vavoua, rond Bouaké, en bij Bondoukou bij de grens met Ghana in het oosten.

Het staakt-het-vuren hield stand tot 27 november 2002. Op die dag rukte het Ivoriaanse regeringsleger vanuit Daloa op naar het door de MPCCI bezette Vavoua. Op dezelfde dag namen twee nieuwe rebellengroepen, de *Mouvement Populaire Ivoirien du Grand-Ouest* (MPIGO) en de *Mouvement pour la Justice et la Paix* (MJP) de steden Man, Danane, Toulepleu en Touba in het westen van Ivoorkust in. Op 1 december 2002 heroverden de regeringstroepen de stad Man. In de hierop volgende week wisten de rebellen van de MPIGO en de MJP hun gebied naar het noorden uit te breiden met Koro. Ook namen zij op 7 december 2002 de stad Blolekin in.⁴⁴ De regeringstroepen wisten echter de stad op 10 december 2002 te heroveren. Op 10 december 2002 gaven duizenden jonge mannen gehoor aan een oproep van de regering Gbagbo om als vrijwilliger dienst te nemen in het regeringsleger.⁴⁵ In reactie hierop riepen de rebellen eveneens vrijwilligers op zich aan te sluiten bij hun strijd en verklaarden zij Abidjan tot oorlogsgebied.⁴⁶ Op 11 december 2002 kondigde Frankrijk aan extra troepen naar Ivoorkust te sturen in verband met de evacuatie van buitenlanders en met het toezicht op de naleving van het bestand.⁴⁷ In totaal bevinden zich nu ruim 2.500 Franse troepen in Ivoorkust.⁴⁸ Op 31 december 2002 vielen regeringstroepen met behulp van gevechtshelikopters het vissersdorp Minankro aan, dat zich in het gebied van de MPCCI bevond. Hierbij vonden 12 mensen, allen burgers, de dood en raakten velen gewond.⁴⁹ De Fransen hebben deze schending van het staakt-het-vuren sterk veroordeeld⁵⁰.

---

⁴² IRIN, 23 september 2002; sinds 1960 had Frankrijk al meer dan 500 troepen in Ivoorkust.

⁴³ IRIN, 19 oktober 2002.

⁴⁴ Reuters, 7 december 2002.

⁴⁵ Reuters, 10 december 2002.

⁴⁶ Associated Press, 11 december 2002.

⁴⁷ Reuters, 11 december 2002.

⁴⁸ Reuters, 22 december 2002.

⁴⁹ Reuters, 1 januari 2003.

⁵⁰ RNW, 2 januari 2003.

De MPCI

Twee groepen rebellen hebben zich verenigd in de MPCI, met aan het hoofd Guillaume Soro Kigbalori. Soro nam in 2000 nog een belangrijke positie in binnen de RDR. Beide groepen hebben gemeen dat zij het niet eens zijn met het beleid van Gbagbo. Voor het overige is niet bekend of zij gelijke doelen nastreven. De eerste groep rebellen bestaat vooral uit militairen die door generaal Guéi in zijn geboortestreek in het westen van het land waren gerekruteerd en die op het punt stonden te worden gedemobiliseerd. Kolonel Michel Gueu, die de delegatie van de rebellen leidt bij de onderhandelingen in Togo (zie hieronder) behoort tot deze groep.

De tweede groep rebellen, waartoe Tuo Fozie behoort, bestaat uit jonge onderofficieren uit het noorden. Zij werden indertijd door Guéi gerekruteerd toen hij aan het hoofd stond van de commando's. Uit onvrede over wanbeheer en uitsluiting van de noorderlingen besloot deze groep in 1999 het bewind van Bédié omver te werpen. De relatie met Guéi raakte vervolgens ernstig verstoord toen ook hij medio 2000 de ideologie van de *Ivoirité* omhelsde. De onderofficieren vielen in september 2001, tijdens het bewind van president Gbagbo, in ongenade en weken uit naar Burkina Faso, waar zij tot september 2002 verbleven.

In zijn nieuwjaarsboodschap formuleerde Soro drie eisen van de MPCI: 1) een nieuwe wet op de persoonsidentificatie; 2) herziening van de landwet; en 3) verwerping van alle vormen van *ivoirité*.

De MPIGO en de MJP

Zowel de MPIGO als de MJP zeggen de dood van generaal Guéi en zijn familie te willen wreken⁵¹ en eisen evenals de MPCI het aftreden van president Gbagbo. Niet bekend is in hoeverre deze rebellenbewegingen nog andere eisen stellen. De rebellen van de MPIGO en de MJP behoren, evenals wijlen generaal Guéi tot de etnische groep van de Yacouba in het westen van Ivoorkust.

Tussen de MPCI enerzijds en de MPIGO en MJP anderzijds is besloten tot militaire samenwerking in het geval de Franse troepen hun posities zouden aanvallen.

Steun aan de MPCI

Het is nog niet duidelijk van wie de rebellen van de MPCI steun hebben gekregen. Er doen verschillende theorieën de ronde. Eén theorie gaat ervan uit dat de inmiddels gedode voormalig president Generaal Guéi het brein was achter de coupoging. Zijn partij, de UPDCI, blijft echter elke betrokkenheid van Guéi ontkennen. Een andere theorie gaat uit van betrokkenheid van president Blaise Compaore van Burkina Faso. President Gbagbo beschuldigt Burkina Faso van het verlenen van steun aan de opstandelingen. Betrokkenheid van Burkina Faso lijkt echter niet waarschijnlijk aangezien het land economisch zeer afhankelijk is van

---

⁵¹

Ivoorkust en de haven van Abidjan. De laatste theorie ten slotte gaat uit van betrokkenheid van Liberia, aangezien getuigen zeggen Engelsprekende rebellen te hebben gezien. Dit zou wijzen op deelname van Liberiaanse en Sierra Leoneese huurlingen. Over de betrokkenheid van Liberia bestaat geen duidelijkheid. De Liberiaanse president Taylor heeft steun toegezegd aan president Gbagbo. Maar er zou sprake zijn van rekrutering in Liberia van manschappen ter ondersteuning van Ivoriaanse rebellen. Deze informatie is overigens afkomstig van bronnen die anti-Taylor zijn en kan niet bevestigd worden.

Steun aan de MPIGO en de MJP

Liberiaanse betrokkenheid bij de aanvallen van de MPIGO en de MJP op het westen van Ivoorkust lijkt aannemelijk en van meerdere zijden wordt bevestigd dat aan de zijde van de MPIGO en de MJP Liberianen mee vechten. Het is echter onduidelijk van welke Liberiaanse zijde de steun afkomstig is. De rebellen van de *Liberians United for Reconciliation and Democracy* (LURD) beschuldigen de Liberiaanse president Taylor van het geven van steun, terwijl president Taylor op zijn beurt met de vinger naar de LURD wijst. Volgens de LURD zou president Taylor de rebellen vanuit het westen en de Burkinese president Blaise Compaore de rebellen vanuit het noorden steunen, waarbij Libië als financier zou optreden. Generaal Cocoo Dennis en voormalig RUF-commandant Sam Bockarie worden genoemd als leiders van de operatie.

President Taylor zou verschillende motieven kunnen hebben voor het geven van steun aan de rebellenbewegingen.

Ten eerste heeft het militaire succes van de Liberiaanse regeringstroepen van de afgelopen maanden tegen de LURD een ernstig veiligheidsprobleem gecreëerd voor de Liberiaanse regering. De regering Taylor had in de strijd tegen de LURD gebruik gemaakt van milities die zich veelal ongedisciplineerd gedroegen. Nu de LURD is teruggedrongen is de noodzaak ontstaan deze ongedisciplineerde milities nieuwe bezigheden te geven.

Ook zou de chaos in Ivoorkust gunstig uitwerken voor president Taylor die zijn zakelijke en criminele netwerken optimaal zou kunnen gebruiken en zouden nieuwe humanitaire hulpstromen kunnen worden afgedwongen om de terugkerende Liberianen en gevluchte Ivorianen te helpen.

Ten slotte zou op de achtergrond het idee van een 'Greater Liberia' kunnen meespelen waarvoor president Taylor zich in het verleden meermaals hard heeft gemaakt.

Ouattara

Aanhangers van de regering beschuldigen Ouattara van betrokkenheid bij de opstand. Reden daarvoor is dat de RDR van Ouattara veel aanhangers heeft in het noorden van Ivoorkust, waar de meeste rebellen van de MPCCI vandaan komen. De rebellen verenigd in de MPCCI staan ideologisch dicht bij Ouattara en de RDR. Ouattara stond al eerder centraal in etnische spanningen vanwege het *Ivoirité*-

beleid van de regering.⁵² Hoewel Ouattara de coupoging heeft veroordeeld en steun heeft betuigd aan de regering, werd zijn huis platgebrand, nadat hij ten tijde van de staatsgreep eerst in de Duitse en daarna in de Franse residentie zijn toevlucht had gezocht. Terwijl de oppositionele media vóór 19 september 2002 redelijk vrij konden opereren, zijn de media (kranten, radio) gelieerd aan de RDR van Ouattara sinds die datum regelmatig doelwit van aanvallen.⁵³ Overigens heeft ook Bédié (PDCI) korte tijd een veilig heenkomen gezocht, namelijk in de Canadese residentie.

Op 23 november 2002 eiste de Secretaris-Generaal van de regeringspartij FPI dat Frankrijk Ouattara uitleverde. Volgens de SG zou Ouattara terecht moeten staan voor zijn rol in de poging tot staatsgreep van 19 september 2002. Naar aanleiding van deze beschuldiging traden op 26 november 2002, op advies van het partijbestuur van de RDR, de vier RDR-ministers uit de regering van nationale eenheid. Ouattara zelf heeft op 27 november 2002 de Franse residentie verlaten⁵⁴ en is uitgeweken naar Gabon.

Half december 2002 verklaarde Ouattara vanuit Parijs dat hij met de rebellen van mening was dat president Gbagbo zou moeten aftreden, dat er vrije verkiezingen zouden moeten plaatsvinden en dat een nieuw proces van nationale verzoening moest worden gestart.

Bemiddeling ECOWAS

Op 29 september 2002 heeft de *Economic Community of West African States* (ECOWAS) de coupoging veroordeeld en een bemiddelingsgroep in het leven geroepen bestaande uit zes ECOWAS-leden⁵⁵: Ghana, Guinee-Bissau, Niger, Mali, Nigeria en Togo. Ook Zuid-Afrika als voorzitter van de Afrikaanse Unie maakt van de groep deel uit. De groep staat onder voorzitterschap van president Abdoulaye Wade van Senegal. Na bemiddeling door ECOWAS werd op 17 oktober 2002 een akkoord bereikt met de rebellen van de MPCCI over een staakt-het-vuren. Eerder had de MPCCI de onderhandelingen gestopt, omdat de rebellen ervan overtuigd waren dat president Gbagbo militaire steun ontving van Angola. Dit akkoord werd namens de MPCCI in Bouaké getekend door Tuo Fozie. De politiek leider van de MPCCI, Guillaume Soro Kigbafori, was niet aanwezig bij de besprekingen. President Gbagbo heeft het akkoord ook, mondeling, aanvaard, waarna het op 18 oktober 2002 van kracht werd.

Op 30 oktober begonnen in Lomé, onder leiding van de Togolese president Gnassingbe Eyadema, moeizame politieke onderhandelingen tussen de regering

---

⁵² Zie pag. 8.

⁵³ Zie par. 3.3.1.

⁵⁴ IRIN, 28 November 2002.

⁵⁵ De volgende landen zijn aangesloten bij ECOWAS: benin, Burkina Faso, Gambia, Ghana, Guinee, Guinee-Bissau, Ivoorkust, Kaapverdië, Liberia, Mali, Niger, Nigeria, Senegal, Sierra Leone en Togo.

van Ivoorkust en de rebellen van de MPCCI. Het onderhandelingsteam van de rebellen stond onder leiding van de secretaris-generaal van de MPCCI, Guillaume Soro. Het regeringsteam werd geleid door Laurent Dona Fologo, voorzitter van de Economische en Sociale Raad⁵⁶. Aan het begin van de onderhandelingen eiste de regering dat de rebellen ontwapend werden. De MPCCI eiste het aftreden van president Gbagbo en nieuwe, vrije en eerlijke verkiezingen. Zij willen een einde aan de jarenlange etnische discriminatie. President Gbagbo was echter niet van plan af te treden; de volgende presidentsverkiezingen zijn pas in 2005.

Buitenlandse militaire bronnen meldde op 30 oktober 2002 dat er tientallen Zuid-Afrikaanse huurlingen in Ivoorkust zouden zijn om de rebellen onder controle te houden⁵⁷. President Gbagbo heeft dit ontkend. In reactie op dit bericht zijn commandanten van de rebellen evenwel voortijdig teruggekeerd naar Bouaké omdat zij een aanval van de regeringstroepen vreesden.

Op 2 november 2002 werden door beide partijen (regering en MPCCI) gezamenlijke verklaringen afgegeven over de vrijlating van wederzijdse gevangenen, over amnestie voor militairen die in het verleden een poging hebben gedaan de regering omver te werpen en over toegang van humanitaire organisaties tot de door rebellen beheerste gebieden.

Op 9 november 2002 schortte de MPCCI de onderhandelingen in Togo wederom op, nadat op 8 november 2002 het lijk van Benoit Dacoury-Tabley, de broer van de twee dagen daarvoor van de FPI naar de MPCCI overgelopen Louis Dacoury-Tabley, werd gevonden. Benoit was een dag ervoor door 'security forces' meegenomen. De regering ontkent echter alle betrokkenheid bij de dood van Benoit.⁵⁸

Op 14 november 2002 verwierp de MPCCI een concept-vredesplan, opgesteld door de bemiddelaars in Togo, omdat over hun belangrijkste eisen nog niet was gesproken. Om tegemoet te komen aan de eisen van de rebellen, stelde president Gbagbo op 19 november 2002 voor om volgend jaar een referendum te houden over de grondwet. Deze is volgens de rebellen immers discriminerend voor de overwegend islamitische noordelijke bevolkingsgroepen.⁵⁹ De rebellen van de MPCCI hebben dit voorstel echter van de hand gewezen. Met het op het toneel verschijnen van de twee nieuwe rebellenbewegingen MPIGO en MJP op 27 november 2002, werd de onderhandelings situatie nog complexer. De standpunten van beide groepen zijn niet duidelijk (zie boven). Na het vastlopen van de onderhandelingen onder auspiciën van de ECOWAS, nam de Franse regering het voortouw in de organisatie van een Ronde-Tafel-Conferentie (zie verder).

---

⁵⁶ IRIN, 29 oktober 2002

⁵⁷ Reuters, 30 oktober 2002.

⁵⁸ Persbericht BBC, 12 november 2002.

⁵⁹ Reuters, 19 november 2002; zie voor *Ivoirité*-beleid p.9.

Onderdeel van het staakt-het-vuren van 17 oktober 2002 is het instellen van een regionale vredesmacht in Ivoorkust, de *ECOWAS Ceasefire Military Observer Group* (ECOMOG). Over deze vredesmacht werd op 26 oktober 2002 verdere overeenstemming bereikt tussen de ministers van Buitenlandse Zaken van de ECOWAS-lidstaten. In totaal hebben negen landen uit de regio ruim 2000 militairen beschikbaar gesteld voor de vredesmacht. De uiteindelijke sterkte en samenstelling zullen in overleg met de Ivoriaanse autoriteiten worden vastgesteld. Hierover zou worden gesproken op de ECOWAS-top in Accra, voorzien voor 7 december 2002. Deze top werd echter uitgesteld. Daardoor is het definitieve besluit tot instellen van de ECOWAS-vredesmacht vertraagd.

In eerste instantie zullen troepen uit Benin, Ghana, Niger, Senegal en Togo, in totaal circa 1.300 militairen, in Ivoorkust worden gelegerd. Nigeria, dat eerder had toegezegd aan de vredesmacht te zullen deelnemen, zag daar bij nader inzien vanaf.

De ECOWAS-vredesmacht krijgt als taken: het toezicht houden op de uitvoering van het staakt-het-vuren; het faciliteren van de hervatting van het openbaar bestuur en het vrije verkeer van personen en goederen; het bijdragen aan de uitvoering van het vredesproces; het uitvoeren van beslissingen met betrekking tot de ontwapening van de rebellen; het verzekeren van de veiligheid van de rebellen en van humanitaire organisaties en het bewaken van de grenzen tussen Ivoorkust enerzijds en Burkina Faso en Liberia anderzijds. Als commandant van de vredesmacht is de Senegalese brigade-generaal Papa Khalil Fall benoemd.

Op 17 november 2002 arriveerden 19 officieren van ECOMOG in Ivoorkust om de komst van de vredesmacht voor te bereiden.⁶⁰

Op 18 januari 2003 arriveerden 172 Senegalese manschappen en militaire voertuigen, de eerste grote groep ECOWAS vredeshandhavers.⁶¹ Op de top in Parijs van 26 januari 2003 (zie verder) maakte de ECOWAS bekend dat de volledige ECOWAS-vredesmacht begin februari zou moeten zijn ontplooid. Op dezelfde dag werd ook de Contactgroep opgeheven, die onder Togolese leiding had gestaan.

Tot de komst van de vredesmacht fungeren de Franse troepen als buffer tussen rebellen in het noorden en het regeringsleger in het zuiden.

Regionale context

Door de crisis in Ivoorkust dreigen de spanningen in de regio op te lopen. President Gbagbo beschuldigt Burkina Faso van het verlenen van steun aan de rebellen; Burkina Faso beschuldigt Ivoorkust van het vermoorden van Burkinenzen. Door in te stemmen met het zenden van een ECOWAS vredesmacht naar

---

⁶⁰ IRIN, 18 november 2002.

⁶¹ Reuters, 18 januari 2003.

Ivoorkust hopen de buurlanden dat de crisis in Ivoorkust niet zal overslaan naar de andere landen in de regio.

Over de rol van Liberia bij poging tot staatsgreep van 19 september 2002 bestaat nog veel onduidelijkheid. Betrokkenheid van Liberia bij de rebellenbewegingen van de MPIGO en de MJP lijkt waarschijnlijk, aangezien aan hun de zijde Liberianen meevechten (zie verder hierboven).

Vredesbesprekingen te Marcoussis

Toen bleek dat de vredesbesprekingen onder auspiciën van de ECOWAS niet de gewenste resultaten boekten, ging de Franse regering een actievere rol spelen. De Franse minister van Buitenlandse Zaken Dominique de Villepin reisde begin januari 2003 naar Abidjan om de betrokken partijen uit te nodigen voor een Ronde-Tafel-Conferentie, die op 15 januari 2003 zou plaatsvinden in Parijs. Na een gesprek met De Villepin kondigde president Gbagbo aan dat de regeringstroepen een staakt-het-vuren in acht zouden nemen, dat de van regeringswege betaalde huurlingen uitgewezen zouden worden, en dat er geen luchtaanvallen met helikopters meer zouden plaatsvinden. Ook de MPCCI kondigde aan zich te zullen houden aan het staakt-het-vuren.⁶²

Op 13 januari 2003 tekenden de MPIGO en MJP in Lomé ook een bestand met de regering⁶³. President Gbagbo verklaarde dat hij bereid was de rebellen amnestie te verlenen, maar dat verkiezingen niet eerder dan 2005 gehouden konden worden. Eerdere verkiezingen zouden tegen de grondwet zijn.⁶⁴

De Ronde-Tafel-Conferentie werd georganiseerd in het trainingscentrum van het Franse nationale rugbyelftal in Linas-Marcoussis, vlakbij Parijs. De Ivoriaanse regeringsdelegatie stond onder leiding van premier Pascal Affi N'Guessan, Ouattara leidde de RDR delegatie, en Bédié de delegatie van de PDCI. De MPCCI, MPIGO en MJP namen ook deel aan de gesprekken, in totaal waren er ongeveer honderd deelnemers. De gesprekken vonden achter gesloten deuren plaats, en behandelden onder andere nationaliteitswetgeving en voorwaarden voor verkiesbaarheid van een presidentskandidaat. Ook bleven de rebellengroeperingen vervroegde verkiezingen en het aftreden van president Gbagbo eisen.

Op 25 en 26 januari 2003 vond in Parijs de afsluitende conferentie plaats. Hierbij waren, naast president Gbagbo en de leiders van de overige partijen, ook staatshoofden en regeringsleiders van West-Afrikaanse landen, vertegenwoordigers van de internationale (donor)gemeenschap en VN-Secretaris-Generaal Kofi Annan aanwezig.⁶⁵ Na intensieve onderhandelingen en onder zware Franse diplomatieke druk werd tijdens de conferentie het vredesakkoord aanvaard door alle partijen bij het conflict, alsmede door president Gbagbo persoonlijk.⁶⁶

---

⁶² IRIN, 6 januari 2003.

⁶³ ANP, 13 januari 2003.

⁶⁴ Reuters, 13 januari 2003.

⁶⁵ Reuters, 25 januari 2003.

⁶⁶ Reuters, 25 januari 2003.

Het vredesakkoord voorziet in de vorming van een regering van nationale eenheid waaraan zowel de politieke partijen als de rebellengroeperingen deel zullen nemen. De regering zal onder leiding staan van een neutrale premier.⁶⁷ Voormalig premier Seydou Diarra zal deze post gaan bekleden.⁶⁸ Hoewel Gbagbo zijn ambtsperiode mag voltooien (en derhalve aanblijven tot de verkiezingen in 2005) dient hij veel van zijn bevoegdheden te delen met Diarra. Diarra zal niet mee mogen doen aan de presidentsverkiezingen in 2005. De regering zal de voorwaarden en datum voor democratische verkiezingen vaststellen, de ontwapening van de rebellen ter hand nemen en een amnestieregeling afkondigen voor rebellen. De MPCCI zal de ministersposten Defensie en Binnenlandse Zaken bekleden; de RDR krijgt de posten Landbouw en Justitie. Het vredesakkoord voorziet er verder in dat een nieuwe nationaliteitswet zal worden gemaakt. De kandidaten voor de presidentsverkiezingen dienen de Ivoriaanse nationaliteit alsmede een vader of moeder van Ivoriaanse herkomst te hebben. Tevens zal er een Mensenrechtencommissie in het leven geroepen worden waarin vertegenwoordigers van alle partijen zitting zullen hebben.⁶⁹

Na Parijs

Onmiddellijk na het bekend worden van de inhoud van het vredesakkoord braken er onlusten uit in Abidjan. Woedende jongeren gingen 25 januari 2003 de straat op voor een anti-Frankrijk demonstratie.⁷⁰ Duizenden betogers verzamelden zich voor de Franse ambassade in Abidjan en staken een deel van het pand in brand,⁷¹ ook werden Franse bedrijven en instellingen geplunderd.⁷² De betogers waren vooral gekant tegen de rol die Frankrijk had gespeeld in de onderhandelingen. Men is van mening dat Gbagbo door de Fransen gedwongen is om het vernederende vredesplan te aanvaarden.⁷³ President Gbagbo probeerde 27 januari 2003 de ongeregeldheden te bezweren door de betekenis van het akkoord af te zwakken. Hij verklaarde tegenover een groep protesterende jongeren dat het vredesakkoord uit een aantal “voorstellen” zou bestaan en dat een aantal overeengekomen grondwetswijzigingen aan een referendum onderworpen zouden moeten worden.⁷⁴ Op 28 januari 2003 verklaarde de minister van Binnenlandse Zaken Paul Yao N'dre het vredesakkoord “nietig”. Hij wilde de rebellen niet in de regering opnemen, omdat dit hen zou belonen voor het opnemen van de wapens.⁷⁵ Ook de legerleiding is ontevreden met het vredesakkoord. Het akkoord zou een “belediging” zijn, met name de toewijzing van de ministersposten voor

---

⁶⁷ Reuters, 24 januari 2003.

⁶⁸ Reuters, 25 januari 2003.

⁶⁹ BBC News, 25 januari 2003.

⁷⁰ ANP, 26 januari 2003.

⁷¹ CNN.com, 26 januari 2003.

⁷² CNN.com, 27 januari 2003.

⁷³ BBC News, 26 januari 2003.

⁷⁴ ANP, 28 januari 2003.

⁷⁵ IRIN, 29 januari 2003.

Binnenlandse Zaken en Defensie aan de rebellen bleek onverteerbaar voor het regeringsleger.⁷⁶ Enkele politieke partijen sloten zich op 29 januari 2003 bij dat standpunt aan.⁷⁷ Volgens legerwoordvoerder Jules Yao Yao wil het leger niet onder dezelfde voorwaarden gedemobiliseerd worden als de rebellen.⁷⁸ In een gezamenlijke verklaring keurden de regeringsgezinde politieke partijen de verdeling van de ministersposten af. Volgens hen was dit tegen de letter en geest van het akkoord, en was de toedeling van posten niet tijdens de Ronde-Tafel-Conferentie tot stand gekomen, maar tijdens de afsluitende top met regeringsleiders onder grote Franse druk. Dit werd overigens ontkend door de MPCI.⁷⁹

Op 31 januari 2003 kwamen in Senegal de leiders van de West-Afrikaanse landen bijeen in een poging het akkoord te redden. Op dezelfde dag belaagden meer dan duizend demonstranten het vliegveld van Abidjan om te voorkomen dat Diarra vanaf het vliegveld de stad in zou gaan.⁸⁰ Diarra stelde daarop zijn terugkeer naar Ivoorkust uit.

Alle EU-ambassades hebben in de dagen volgend op het bekend worden van het akkoord en de onlusten hun onderdanen geadviseerd Ivoorkust te verlaten. Frankrijk bracht dat advies uit op 31 januari 2003.⁸¹

2.3 Veiligheidssituatie

De hierboven beschreven ontwikkelingen hadden duidelijke gevolgen voor de veiligheidssituatie in Ivoorkust. Na de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2001 maakte Ivoorkust aanvankelijk een periode van stabilisatie door. Eind juni 2002, in de aanloop naar de departementale verkiezingen van 7 juli 2002, laaide het geweld echter opnieuw op, met enkele doden, tientallen gewonden en vernielingen door brandstichting als gevolg. De poging tot staatsgreep van 19 september 2002 wakkerde sluimerende etnische tegenstellingen verder aan en leidde tot toename van geweld zowel tussen Ivorianen onderling als tegen (Afrikaanse) buitenlanders.

De veiligheidssituatie vóór 19 september 2002

Op 25 juni 2002 braken in de centraal gelegen stad Daloa⁸², in het grensgebied tussen de zuidelijke christenen en noordelijke moslims, gevechten uit. Aanhangers van president Gbagbo hielden een campagnebijeenkomst en raakten vervolgens in

---

⁷⁶ AllAfrica.com, 28 januari 2003.

⁷⁷ Reuters, 29 januari 2003.

⁷⁸ Reuters, 29 januari 2003.

⁷⁹ Reuters, 29 januari 2003.

⁸⁰ Reuters, 31 januari 2003.

⁸¹ ANP, 31 januari 2003.

⁸² Daloa is de geboortestad van president Gbagbo. Zijn aanhangers behoren, net als hijzelf, voornamelijk tot de Bété-stam.

gevecht met aanhangers van Ouattara. Een markt, moskee en kerk gingen in vlammen op en jongeren maakten misbruik van de chaos en plunderden winkels. De gevechten kostten zeven mensen het leven kostten; er vielen tientallen gewonden. De regering stelde als gevolg van de gevechten gedurende twee dagen een avondklok in.

In juli 2002 werden opnieuw onlusten gemeld, ditmaal in Yopohue, een dorp in het centrum van het cacaogebied in het centrum van Ivoorkust, tussen migranten uit het noorden en leden van de Béte, de stam waartoe president Gbagbo behoort. Hierbij vielen twee doden – naar verluidt Bété – en circa dertig gewonden; 27 huizen van Bété zouden in brand zijn gestoken.

Tot de poging tot staatsgreep van 19 september 2002 was sprake van incidenteel oploeiend etnisch-politiek geweld en van toenemende criminaliteit, gericht tegen zowel Ivorianen als buitenlanders. Vooral immigranten uit de buurlanden werden regelmatig slachtoffer van pesterij en intimidatie (*tracasseries*), zoals georganiseerde berovingen en overvallen, waaraan militairen en gendarmes dikwijls medeplichtig zijn of zelfs actief deelnemen. Ook de bevolking maakte zich schuldig aan pesterijen en intimidatie. Daarnaast was sprake van beroving en afpersing door leger of gendarmerie bij illegale wegversperringen langs de doorgaande routes naar onder andere Mali en Burkina Faso. In de periode tot 19 september 2002 hebben zich ten minste vier incidenten voorgedaan waarbij chauffeurs door de politie werden doodgeschoten, omdat zij zich verzetten tegen aanhouding bij illegale wegversperringen.

Tot 19 september 2002 was de situatie in het gehele land, afgezien van enkele incidenten zoals hierboven (overigens niet uitputtend) beschreven, relatief veilig. De situatie veranderde na 19 september 2002.

De veiligheidssituatie sinds 19 september 2002

Zoals beschreven in par. 2.2., namen op 19 september 2002 de rebellen van de MPCCI Bouaké en Korhogo in, in respectievelijk het centrum en het noorden van Ivoorkust. In de twee daarop volgende weken kreeg de MPCCI het grootste deel van het noorden en westen van Ivoorkust in handen. Op 13 oktober 2002 bezette de MPCCI Daloa, het centrum van het cacaogebied in midden-Ivoorkust. Twee dagen later werden zij weer uit Daloa verdreven door het regeringsleger. Op 18 oktober 2002 werd een staakt-het-vuren van kracht tussen de regering en de MPCCI. Het staakt-het-vuren hield stand tot 27 november 2002. Op die dag rukte het Ivoriaanse regeringsleger vanuit Daloa op naar het door de MPCCI bezette Vavoua. Op dezelfde dag namen twee nieuwe rebellengroepen, de *Mouvement Populaire Ivoirien du Grand-Ouest* (MPIGO) en de *Mouvement pour la Justice et la Paix* (MJP) de steden Man, Danane, Toulepleu en Touba in het westen van Ivoorkust in. Op 1 december 2002 heroverden de regeringstroepen Man. In hierop volgende

week wisten de rebellen van de MPIGO en de MJP hun gebied naar het noorden uit te breiden met Koro. Ook namen zij op 7 december 2002 de stad Bolekin in; de regeringstroepen heroverden de stad op 10 december 2002. In de daarop volgende weken bereidden de MPIGO en MPJ hun gebied uit naar het zuiden richting kust in streken waar zich geen Franse militairen bevinden. De MPIGO en MJP hebben aangekondigd San Pedro te willen veroveren.

Deze gewelddadigheden hebben geleid tot een de facto driedeling van Ivoorkust langs politiek-etnisch-religieuze lijnen. Het noorden, dat overwegend moslim is en waar de RDR de grootste aanhang heeft, is in handen van de rebellen van de MPCl. De twee grote bolwerken van de MPCl zijn Bouaké en Korhogo. De regering heeft deze twee regio's op 27 september 2002 aangemerkt als oorlogsgebied. Dit houdt in dat iedere gewapende persoon die niet behoort tot de regeringstroepen wordt aangemerkt als vijand.

Sinds 27 november 2002 is het westen van Ivoorkust in handen van de rebellen van de MPIGO en de MJP en is sprake van een de facto driedeling van het land. De MPIGO en de MJP houden de steden Man, Danane, Toulepleu, Toubá en Koro bezet. De regeringstroepen controleren het overwegend christelijke zuiden van het land. Door de coupoging van 19 september 2002 zijn ongeveer 300.000⁸³ mensen uit Bouaké ontheemd geraakt.

De bestandslijn, waarop door de Franse troepen toezicht wordt gehouden in afwachting van de ECOWAS-vredesmacht, loopt van Man in het westen, via Daloa en Vavoua in het cacaogebied en Bouaké, tot Bondoukou bij de grens met Ghana in het oosten. Het gebied ten noorden en westen van de bestandslijn kan als relatief onveilig worden aangemerkt, aangezien de regering in dat gebied geen enkele bescherming kan bieden. Over de situatie in het noorden sinds 19 september 2002 is overigens weinig bekend. In het gebied ten zuiden van de bestandslijn⁸⁴ lopen burgers incidenteel het risico slachtoffer te worden van verschillende geweldshandelingen (zie verder voor een opsomming van thans bekende incidenten). Met name immigranten uit de West-Afrikaanse buurlanden (o.a. Burkina Faso, Mali, Nigeria en Ghana) in het zuidwesten van Ivoorkust en in de sloppenwijken in Abidjan lopen risico. Inwoners van de sloppenwijken lopen risico te worden aangevallen en verjaagd. Dit geldt ook voor de daar woonachtige Ivorianen van verschillende etnische afkomst. Sinds het vredesakkoord van Parijs vinden in Abidjan op grote schaal onlusten plaats, waarbij voor- en tegenstanders van de zittende regering massaal de straat opgaan. De situatie in Ivoorkust is instabiel en onvoorspelbaar.

⁸³

UN (OCHA): Note on humanitarian assistance in Côte d'Ivoire, 14 november 2002.

⁸⁴

Het gebied dat onder regeringscontrole staat.

Toename geweld, etnische spanningen en xenofobie

Sinds 19 september 2002 heeft in het hele land een toename van geweld plaats tegen zowel Ivorianen als buitenlanders. Zowel in het door de rebellen beheerste Bouaké als in Abidjan in het zuiden van Ivoorkust lopen mensen het risico slachtoffer te worden van geweld in het geval van vermeende sympathieën voor de tegenpartij. Door de beschuldiging van betrokkenheid van Burkina Faso bij de coupoging en door het aanwakkeren van het nationalisme zet de regering aan tot haat en geweld tegen immigranten, moslims en politieke oppositie. Op hun beurt roepen de rebellen van de MPCFI in Bouaké de lokale bevolking op personen aan te geven die regeringsgezind zijn. Verscheidene van deze personen zijn ter plekke door de rebellen doodgeschoten.⁸⁵ Er wordt ook melding gemaakt van onbekende doodseskaders. Deze mannen in uniform zouden zich onder meer in Abidjan schuldig maken aan moorden, ontvoeringen en aanvallen op eigendom. De meeste van hun slachtoffers behoren tot de oppositie van de regering; deze ontkent echter alle betrokkenheid.

Door de mislukte staatsgreep zijn bovendien de sluimerende etnische spanningen, die al in 1999 leidden tot toenemende xenofobie (zie p. 9) opnieuw tot een uitbarsting gekomen. Dit uit zich zowel in spanningen tussen verschillende etnische groepen binnen Ivoorkust als in gewelddadigheden vanuit de bevolking tegen Westafrikaanse immigranten, met name tegen Burkinezen. Sinds 27 november 2002 krijgen ook Liberianen steeds meer te maken met een vijandelijke houding van de lokale bevolking.

Net als bij de poging tot staatsgreep in januari 2001 beschuldigde president Gbagbo direct na de poging tot staatsgreep de buurlanden, en met name Burkina Faso, van betrokkenheid bij de coupoging. Deze beschuldiging, en het door de autoriteiten aangewakkerde nationalisme, werkten aanvallen door leden van de politie en gendarmerie en groepen gewapende jongeren op buitenlanders in de hand. Bovendien zijn de meeste immigranten afkomstig uit de overwegend moslim buurlanden in het noorden, waardoor zij gemakkelijk geassocieerd worden met de overwegend uit het moslim-noorden afkomstige rebellen⁸⁶. Met name in het zuidwesten van Ivoorkust zijn vele duizenden buitenlanders, vooral Burkinezen, van hun land gejaagd en beroofd van al hun bezittingen. Deels ging het hierbij om wraaknemingen na ophitsing door de nationale media die buitenlanders, en met name Burkinezen, verantwoordelijk stelden voor de mislukte staatsgreep, deels ging het om het vereffenen van oude landgeschillen tussen nieuwkomers en de oorspronkelijke bevolking. Het meeste gevaar lopen Burkinezen, maar ook immigranten uit andere West-Afrikaanse landen staan bloot aan pesterijen en intimidatie door militairen en burgers.⁸⁷

---

⁸⁵ Amnesty International AFR 31/005/2002 d.d. 18 October 2002.

⁸⁶ Reuters, 7 november 2002.

⁸⁷ Reuters, 12 november 2002.

In Bouaké vond na de mislukte staatsgreep strijd plaats tussen de islamitische Dioula, en de christelijke groepen Baoulé en Bété.

*Slachtoffers van het geweld in het door de regering gecontroleerde deel van Ivoorkust*⁸⁸

Sinds de coupoging van 19 september 2002 worden volgens *Amnesty International* door de regering 59 personen, onder wie de woordvoerder van de RDR (Aly Keita) en veel RDR aanhangers, op geheime locaties gevangen gehouden.⁸⁹ De mensenrechtenorganisatie *Mouvement Ivoirien de Droit de l'Homme* (MIDH) heeft in Abidjan vijftig moorden vastgesteld, en claimt vijftig lijken te hebben gezien. Ook heeft de MIDH zijn sinds 19 september 2002 meer dan 150 arrestaties geteld van met name moslims, mensen met een noordelijke naam en leden van de politieke partijen UPDCI en RDR.

Voormalig president Generaal Robert Guéi, zijn vrouw en acht andere personen werden op 19 september 2002 in Abidjan, mogelijk door veiligheidstroepen, neergeschoten.⁹⁰

In Abidjan worden Burkinezen na vertoon van hun identiteitskaart stelselmatig in de straten van Abidjan aangevallen. Op 7 oktober 2002 schoot de gendarmerie in Abidjan zes buitenlanders dood, waaronder drie Burkinezen, nadat zij hun identiteitskaart hadden getoond.⁹¹

In de hoofdstad Yamoussoukro plunderden op 8 oktober 2002 honderden jeugdige regeringsaanhangers winkels en huizen van vermeende sympathisanten van de rebellen geplunderd, waarbij deze werden geslagen, gedood en/of verbrand.

Tussen 13 en 20 oktober 2002 zijn in Daloa door mannen in militair uniform zeker 50 personen gedood gedurende de jacht op rebellen nadat de regering de stad had heroverd. De slachtoffers waren voornamelijk mensen met moslim namen en/of immigranten.⁹²

---

⁸⁸ Het onderstaande betreft een opsomming van aan het conflict gerelateerd geweld tegen burgers. Het is nog niet duidelijk in hoeverre de gebeurtenissen representatief zijn voor de veiligheidssituatie op de langere termijn. Met de aanduiding 'door de regering gecontroleerde deel' wordt bedoeld op het gebied ten zuiden van de bestandslijn.

⁸⁹ AFR 31/005/2002 d.d. 18 oktober 2002.

⁹⁰ AFR 31/005/2002 d.d. 18 oktober 2002.

⁹¹ AFR 31/005/2002 d.d. 18 oktober 2002.

⁹² Human Rights Watch: Côte d'Ivoire: Government abuses in response to army revolt, Vol.14, No. 9 (A) – November 2002.

Op 18 oktober 2002 werden in Abidjan, tijdens een begrafenis van een aan de RDR gelieerde persoon, twee personen doodgeschoten door gewapende mannen in gevechtstenue.⁹³

Op 8 november 2002 werd Benoit Dacoury-Tabley dood gevonden. Een dag eerder was hij door de politie of gendarmerie in Abidjan meegenomen. Twee dagen voor zijn dood had zijn broer Louis Dacoury-Tabley aangekondigd dat hij president Gbagbo's FPI had verlaten en zich bij rebellen (MPCI) had aangesloten. De regering heeft betrokkenheid bij de dood van Benoit ontkend.⁹⁴

Eind november 2002 werd de zakenman Zoumane Ouattara tijdens de avondklok door geüniformeerde mannen vermoord. Hij was uit het noorden afkomstig.

Op 6 december 2002 ontdekten Franse troepen een massagraf bij Monoko Zohi, vlakbij Vavoua, zo'n 70 kilometer ten noordwesten van Daloa.⁹⁵ ECOWAS heeft de aanwezigheid van het massagraf bevestigd.⁹⁶ De Ivoiriaanse regering heeft op 11 december 2002 toegegeven dat een deel van de ongeveer 120 personen in het massagraf door regeringstroepen is gedood. De doden zouden rebellen zijn die zijn omgekomen zijn tijdens gevechten, en geen burgers. De MPCI stelt dat de doden allen burgers zijn, met name immigranten.⁹⁷

Zowel in San Pedro als in Abidjan vinden razzia's plaats om door doodseskaders om mogelijke tegenstanders uit te schakelen.

Op 17 december 2002 werd de lijfwacht van de vierde man van de RDR in Abidjan vermoord.

*Slachtoffers van het geweld in het door de rebellen gecontroleerde noorden en westen*⁹⁸

In Bouaké zijn sinds 19 september 2002 tientallen personen, inclusief leden van het leger, de gendarmerie en de politie, gearresteerd door de rebellen. Onder hen bevond zich onder andere de minister voor Sport, François Amichia. In Korhogo

---

⁹³ Human Rights Watch: Côte d'Ivoire: Government abuses in response to army revolt, Vol.14, No. 9 (A) – November 2002.

⁹⁴ BBC, 12 november 2002.

⁹⁵ Reuters, 6 december 2002.

⁹⁶ IRIN, 10 december 2002.

⁹⁷ Reuters, 11 december 2002.

⁹⁸ Het onderstaande betreft een opsomming van thans bekend aan het conflict gerelateerd geweld tegen burgers. Het is nog niet duidelijk in hoeverre de gebeurtenissen representatief zijn voor de veiligheidssituatie op de langere termijn. Met de aanduiding 'door de regering gecontroleerde deel' wordt bedoeld op het gebied ten zuidoosten van de bestandslijn.

werden AFP correspondent Christophe Koffi en Martin Bléou, voorzitter van de *Ligue Ivoirienne des Droits de l'Homme* (LIDHO) bijna een week vastgehouden.⁹⁹

Begin oktober 2002 werden in Bouaké acht mensen levend verbrand, waaronder drie mensen van de Dioula wegens vermeende sympathieën voor de rebellen.

Op 8 oktober 2002 werd in het district Broukro in Bouaké een militair van het regeringsleger in zijn huis doodgeschoten.¹⁰⁰

Eveneens op 8 oktober 2002 werd door de rebellen in Bouaké een pro-regering demonstratie uiteen geschoten.¹⁰¹

Van bewoners in Man werden op 28 november 2002 berichten ontvangen over executies van gendarmes die voor behandeling in het ziekenhuis waren opgenomen.

Op 7 december 2002 meldde de *Missionary News Agency* de ontdekking van een massagraf bij Bouaké van 86 door de MPCCI gedode gendarmes.¹⁰²

Terugkeer buitenlanders

(Afrikaanse) buitenlanders die terug willen keren naar hun land van herkomst worden stelselmatig slachtoffer van mishandeling en plundering door militairen bij wegblokkades. De wegblokkades worden niet alleen opgeworpen door reguliere troepen maar ook door nationalistische jongeren die daartoe door de regering zijn opgeroepen. De bestandslijn, die dwars door Ivoorkust loopt, kan niet worden overgestoken. Immigranten, die zich ten zuiden van die lijn bevinden, kunnen alleen via Ghana naar het noorden (Burkina Faso, Mali) reizen. Er zijn berichten dat deze mensen ook in Ghana, zij het in mindere mate, het slachtoffer worden van afpersing door de lokale autoriteiten.

Ook Liberiaanse en Sierra Leonse vluchtelingen zijn doelwit vanwege berichten dat ook Engelssprekenden zich onder de rebellen zouden bevinden. Op 8 oktober 2002 werden Malinese truckers slachtoffer van machtsmisbruik. Mali was begonnen met de evacuatie van 1500 studenten, totdat de vervoermiddelen door het leger in beslag werden genomen.

Verwoesting sloppenwijken

Sinds het begin van de crisis worden door de autoriteiten op stelselmatige wijze sloppenwijken in Abidjan verwoest. Ondanks de toezegging op 8 oktober van president Gbagbo dat de vernietiging van sloppenwijken zou worden gestopt, en

---

⁹⁹ AFR 31/005/2002 d.d. 18 oktober 2002.

¹⁰⁰ AFR 31/005/2002 d.d. 18 oktober 2002.

¹⁰¹ AFR 31/005/2002 d.d. 18 oktober 2002.

¹⁰² Reuters, 7 december 2002; IRIN, 11 december 2002.

ondanks het op 18 oktober 2002 van kracht geworden staakt-het-vuren, gaat het afbreken van de wijken door. In de verwoeste wijken woonden naast Ivorianen van verschillende etnische afkomst ook veel buitenlanders (Burkinezen, Ghanezen, maar ook vluchtelingen uit Liberia en Sierra Leone). Volgens de regering betreft het veiligheidsmaatregelen aangezien de wijken (zogenaamde '*quartiers précaires*') dicht bij militaire locaties zouden zijn gebouwd. Bovendien zouden de rebellen er hun toevlucht hebben gezocht. Echter, ook wijken die ver van militaire gebouwen liggen, worden verwoest. Volgens de regering gaat het in dat geval om uitvoering van saneringsplannen die al langer in het verschiet lagen. Hierbij zijn duizenden mensen dakloos geworden.¹⁰³ Voor een klein deel van deze mensen zorgt de regering voor onderdak; het merendeel heeft onderdak gezocht bij familie, vrienden of kerken.¹⁰⁴ Inmiddels zijn in Abidjan meer dan 13 '*quartiers précaires*' vernietigd. Op 28 januari 2003 werden nog twee wijken verwoest.¹⁰⁵

Op 19 september 2002 werden verschillende wijken verwoest door de gendarmerie, omdat de verantwoordelijken voor de aanval die dag op het Agban politiestation langs die betreffende wijken gekomen zouden zijn. Alle inwoners werden gesommeerd te vertrekken. Degenen die geen geld gaven werden eigendommen ontnomen; ook werden zij geslagen. De wijken (Talweg en Gendarmerie Agban) werden verwoest.

Op 3 oktober 2002 werd de wijk Belingue 3 verwoest, gelegen tussen Cocody en Riviera Gulf. In de week van 21 oktober 2002 werden sloppenwijken in Deux Plateaux vernietigd, waaronder de wijk Derrière Sococo. Deze wijken bevonden zich twee kilometer van de dichtstbijzijnde militaire locatie.

Leger en politie

Het leger is slecht getraind, ongemotiveerd, slecht georganiseerd en verdeeld. Reeds vóór 19 september 2002 erkende de regering de problemen rond het functioneren van de geüniformeerde diensten. Ondanks het vrijmaken van extra middelen om de situatie te verbeteren zijn gedurende de verslagperiode geen structurele verbeteringen gerealiseerd. Er heerst nog steeds onvrede over de betaling bij leger en politie ondanks dat na een politiestaking in januari 2002 de lonen voor de politie zijn verhoogd. Het risico van nieuwe muiterij in het leger¹⁰⁶ blijft aanwezig. Op 10 december 2002 gaven duizenden jonge mannen gehoor aan een oproep van de regering Gbagbo om als vrijwilliger dienst te nemen in het regeringsleger.¹⁰⁷

---

¹⁰³ IRIN, 24 oktober 2002.

¹⁰⁴ UN (OCHA): Note on Humanitarian assistance in Côte d'Ivoire d.d. 14 november 2002.

¹⁰⁵ IRIN, 29 January 2003.

¹⁰⁶ In 1999 en 2000 kwam muiterij of oproer in het leger wegens onvrede over de hoogte van de soldij of over achterstallige betaling verschillende malen voor, zie ook 2.1.2.

¹⁰⁷ Reuters, 10 december 2002.

Zowel het leger als de gendarmerie onttrekken zich steeds meer aan de controle van de burgerregering, waardoor zij in toenemende mate vrij spel hebben gekregen in het nastreven van hun eigen belangen. Leden van het leger en de gendarmerie geven zich buiten diensttijd over aan criminele activiteiten. De slecht betaalde, ongedisciplineerde en corrupte ordediensten maken zich in het door de regering gecontroleerde zuiden schuldig aan agressief optreden bij wegversperringen, afpersingen, en zijn betrokken bij berovingen in volkswijken in Abidjan. Sinds de coup poging van 19 september 2002 zijn deze praktijken in intensiteit toegenomen en sterker gericht op noorderlingen. Met name kort voor het ingaan van de avondklok en tijdens uren waarop een gewone burger zich niet op straat mag begeven zijn de politie en de gendarmerie op deze wijze actief.

2.4 Sociaal-economische situatie

Ivoorkust is na Nigeria de belangrijkste economische macht in West-Afrika. Het land dankt deze positie voornamelijk aan de cacaosector. Ivoorkust heeft zich daarnaast toegelegd op de productie van andere exportgewassen. Het grote aandeel van de landbouw in de economie van het land maakt Ivoorkust erg kwetsbaar voor externe factoren zoals de wereldmarktprijzen en het weer.

Deze sterke regionale economische positie laat evenwel onverlet dat Ivoorkust één van de armste landen ter wereld is. Het land neemt op de *Human Development Index* van 2002 (in totaal 173 landen) plaats 156 in.¹⁰⁸ Grote delen van de bevolking zijn straatarm, de werkloosheid is hoog, ruim de helft van de bevolking ouder dan 15 jaar is analfabeet en de levensverwachting bij de geboorte bedraagt slechts 54 jaar.

Economische prognoses

In de periode van 1995 tot en met 1998 groeide de economie van Ivoorkust jaarlijks met ongeveer 6%. In 1999 stakte de groei door politieke onrust en een daling van de wereldmarktprijs van cacao. Bovendien ontving Ivoorkust vanwege politieke problemen en slecht economisch beleid in de loop van 1999 geen steun meer van haar belangrijkste donoren, te weten het IMF, de Wereldbank, de EU en Frankrijk. Tezamen met de staatsgreep van december 1999 leidde dit tot een recessie in 2000, waarbij de economie met 2,4% kromp. De recessie hield in 2001 aan (-1,6%).

Tot 19 september 2002 duiden de voorspellingen voor 2002 en 2003 op economische groei. Voor 2002 werd een economische groei van 3% verwacht.

¹⁰⁸

Ter vergelijking de positie in 2002 van een aantal andere landen in de regio: Ghana 129, Guinee 159, Mali 164, Burkina Faso 169, Sierra Leone 173 en laatste. Bron: www.undp.org

De wereldmarktprijs van cacao was bovendien jarenlang niet zo hoog geweest, hetgeen leidde tot een toestroom van kapitaal. Tevens is sinds begin 2002 de relatie met de belangrijkste donoren hersteld, waardoor uitzicht geboden werd op investeringen in onderwijs, gezondheidszorg en de realisatie van belangrijke infrastructurele werken. Vanwege de slechte ervaringen in het verleden houden de donoren scherp toezicht op de besteding van de gelden. Niettemin bestond internationaal vertrouwen in de economische koers van de regering.

De coup poging van 19 september 2002 dreigt ingrijpende economische gevolgen te hebben, bijvoorbeeld voor de voor Ivoorkust essentiële cacaosector. Ivoorkust is goed voor circa 40% van de wereldproductie van cacao en is daarmee 's werelds grootste cacao producent. Cacao draagt bovendien voor 35% bij aan het BNP van Ivoorkust. De crisis waarin het land verkeert sinds de coup poging kan de dominante positie in de cacao sector vergaand aantasten.

Het probleem waarmee de cacao sector momenteel te kampen heeft, is dat ondanks een gunstige wereldmarktprijs export moeilijk gerealiseerd kan worden. Dit hangt samen met vier onderling nauw samenhangende factoren. Ten eerste bevinden zich met name in het cacao gebied van Ivoorkust talloze wegversperringen, die op instigatie van de regering zijn opgericht om het leger te helpen bij de verdediging van het land. In de praktijk vormen de dorpscomités die de wegversperringen bemannen een belemmering voor het vrije verkeer van personen en goederen. Deze problemen worden verergerd door de avondklok. De afvoer van cacao bonen is derhalve problematisch. Ten tweede is niet voldoende (contant) geld aanwezig dat nodig is om cacao bonen bij de boeren te kunnen kopen, omdat de geldvoorziening door de Centrale Bank in de steden in het cacao gebied nagenoeg is stopgezet. Ten derde voelen vele gastarbeiders die werkzaam zijn op onder meer de cacao plantages zich dusdanig bedreigd dat zij zich gedwongen voelen te vertrekken. Hun vertrek zal gevolgen hebben voor de cacao oogst. Tenslotte ondervinden de havens van Abidjan en San Pedro logistieke problemen door de avondklok die het onmogelijk maakt 's avonds en 's nachts door te werken. De avondklok, de wegversperringen in het cacao gebied, de afwezigheid van bevoegd gezag in delen van het land, problemen in de geldbevoorrading, het vertrek van buitenlandse arbeidskrachten, verminderd functioneren van de havens en een onophoudende stroom geruchten frustreren zo de export van cacao. Juist nu de wereldmarktprijzen voor cacao een historisch hoogtepunt hebben bereikt, dreigen de cacao boeren en de Ivoriaanse staat de situatie niet te kunnen uitbuiten. Te verwachten is dat hierdoor het streefcijfer van 3% economische groei voor 2002 niet meer gehaald zal worden. Noodzakelijke investeringen in bijvoorbeeld onderwijs en gezondheidszorg lopen daarmee eveneens gevaar.

Armoede, ontevredenheid en stakingen

De slechte economische situatie van de afgelopen jaren heeft geleid tot verpaupering van grote delen van de bevolking. Toenemende werkloosheid, armoede en stijgende prijzen geven de bevolking weinig houvast. Door de crisis sinds 19 september 2002 is in deze situatie geen verbetering gekomen. Vooral nog is onduidelijk hoe de regering haar economische beleid vorm zal geven.

Als gevolg van deze situatie zijn protesten, demonstraties, stakingen en stakingsdreigingen in Ivoorkust een veelvoorkomend verschijnsel. In het begin van 2002 werd de roep om prijsverlagingen steeds luider. Om de onrust te bezweren, sloot de minister van Handel medio maart 2002 een akkoord met vertegenwoordigers van de middenstand om de prijzen van de belangrijkste consumptiegoederen met 20% te verlagen. Aangezien de producenten van deze goederen niet betrokken waren bij dit akkoord en de afspraken bovendien niet konden worden afgedwongen, zijn de prijzen in de praktijk niet gedaald. Een uitzondering is de prijs van brandstof, waarvan de prijs deels door de overheid wordt bepaald. Over het geheel genomen heeft het akkoord alleen maar twijfel gezaaid ten aanzien van de daadkracht en betrouwbaarheid van de overheid.

Ook de ambtenaren roeren zich. Zo eisten in de eerste helft van 2002 reeds de rechterlijke macht, het personeel van de penitentiaire inrichtingen, de douane en de politie betere arbeidsvoorwaarden – op de laatste groep na voorlopig overigens zonder succes. Het grootste probleem is dat de salarissen in meer dan twintig jaar niet zijn verhoogd.

Na de mislukking van het opgelegde akkoord over de prijsverlagingen beperkt de regering zich in haar optreden voornamelijk tot oproepen aan het volk en de vakbonden om geduld te betrachten totdat de economie daadwerkelijk aantrekt. De regering wijst er daarbij op dat 2002 in het teken staat van de economische wederopbouw (de *Réfondation*) en dat komend najaar - naar analogie van het politieke Forum van Nationale Verzoening – een Economisch en Sociaal Forum wordt georganiseerd waar alle maatschappelijke geledingen hun wensen kenbaar kunnen maken.

3 Mensenrechten

3.1 Juridische context

3.1.1 Verdragen en protocollen

Ivoorkust is partij bij het Vluchtelingenverdrag van Genève en het bijbehorende Protocol van 1967. Daarnaast is Ivoorkust partij bij de belangrijkste mensenrechtenverdragen, inclusief het Verdrag tegen Foltering en andere wrede,

onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing, het Verdrag inzake uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen, het Verdrag inzake de rechten van het kind, het Internationaal Verdrag voor de eliminatie van alle vormen van rassendiscriminatie, het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten en het Internationaal Verdrag inzake economische, sociale and culturele rechten.

3.1.2 Nationale wetgeving

Grondwet

Zowel de 'oude', van 3 november 1960 daterende, Grondwet als de 'nieuwe' Grondwet van augustus 2000 is gebaseerd op de algemene rechtsstatelijke principes van de rechtsstaat en bevat waarborgen tegen schending van de burgerlijke en politieke rechten.

Gezien het grote aantal vreemdelingen in Ivoorkust zijn de bepalingen in de Grondwet die betrekking hebben op immigranten en meer in het bijzonder de nationaliteitswetgeving en de kieswet van belang. Hieronder wordt op beide aspecten ingegaan.

Nationaliteitswetgeving

Een persoon verkrijgt de Ivoiriaanse nationaliteit door geboorte dan wel door naturalisatie. Ivoorkust kent een relatief liberale nationaliteitswetgeving (tenminste één Ivoiriaanse ouder), die het verkrijgen van de Ivoiriaanse nationaliteit (in theorie) relatief eenvoudig maakt. Voor het verkrijgen van de Ivoiriaanse nationaliteit moeten vreemdelingen, krachtens de *Code de la Nationalité* van 1982 (artt. 25 en 26) voldoen aan voorwaarden op het gebied van leeftijd (minimaal 18 jaar), domicilie (op het moment van naturalisatie-toekenning in Ivoorkust woonachtig zijn), verblijfsduur (gedurende de vijf jaren voorafgaand aan de naturalisatie de vaste verblijfplaats (*résidence habituelle*) in Ivoorkust gehad hebben, en van goed gedrag en goede gezondheid zijn. Het is toegestaan twee nationaliteiten te hebben; dit komt met name voor in Frans-Ivoiriaanse kring.¹⁰⁹ In de praktijk is het verkrijgen van de Ivoiriaanse nationaliteit evenwel moeilijk, omdat mensen vaak niet beschikken over de benodigde papieren (geboorteaktes van zichzelf en van beide ouders etc.).

Uitzonderingen worden gemaakt voor vreemdelingen die zich voor Ivoorkust zeer verdienstelijk hebben gemaakt. De eis van vijf jaar domicilie kan dan tot twee jaar worden gereduceerd. Verder zijn er speciale bepalingen voor vreemdelingen die in Ivoorkust zijn geboren (twee jaar domicilie vereist) of die met een Ivoiriaan(se) zijn gehuwd (twee jaar domicilie vereist). Geadopteerde buitenlandse kinderen en

¹⁰⁹

In de praktijk wordt hier weinig gebruik van gemaakt. Dit is in belangrijke mate toe te schrijven aan onbekendheid met de geldende wetgeving bij potentiële belanghebbenden en aan de gebrekkige toepassing ervan.

minderjarige kinderen onder de hoede van gemengd Ivoriaans/ buitenlandse ouders kunnen zonder voorwaarden worden genaturaliseerd. Naturalisatie geschiedt niet van rechtswege maar op aanvraag.

Stemrecht

In december 1994 werd een nieuwe kieswet aangenomen waarin vreemdelingen werden uitgesloten van (actief en passief) stemrecht. Deze uitsluiting is, ook na het aannemen van de nieuwe Grondwet in augustus 2000, nog steeds van kracht. Het stemrecht is sinds 1994 voorbehouden aan Ivorianen 'van geboorte' en aan degenen die de Ivoriaanse nationaliteit hebben verkregen door naturalisatie.

Volgens de Grondwet van 2000 dienen presidentskandidaten: a) Ivoriaan te zijn van geboorte en af te stammen van een eveneens van geboorte Ivoriaanse vader en moeder; b) nooit afstand te hebben gedaan van de Ivoriaanse nationaliteit; c) nooit een andere nationaliteit hebben doen prevaleren; d) de laatste vijf jaar vóór de verkiezingen ononderbroken in Ivoorkust te hebben gewoond en daar in totaal tien jaar te hebben verbleven. Deze bepalingen zijn relevant in verband met de mogelijkheden voor oppositieleider Ouattara zich kandidaat te stellen voor de functie van president.

3.2 Toezicht

De gebeurtenissen van oktober en december 2000 (zie par. 2.1.2) waren onderwerp van onderzoek door een internationale commissie, benoemd door de secretaris-generaal van de VN. Hieraan verleenden de autoriteiten alle medewerking (over de inhoud zie in paragraaf 3.3.9). Ivoorkust voldoet niet aan de verplichting tijdig te rapporteren aan de VN-Verdragscomités van de mensenrechtenverdragen waarbij het land partij is¹¹⁰. Dit bemoeilijkt het internationaal toezicht op naleving van deze verdragen.

Wel is een aantal nationale en internationale non-gouvernementele mensenrechtenorganisaties actief¹¹¹. In het algemeen worden deze organisaties niet belemmerd in hun werk en ondervinden zij geen problemen van de kant van de overheid.

Van de kant van de overheid wordt – sinds het aantreden van het nieuwe kabinet in augustus 2002 - toezicht op naleving van de mensenrechten gehouden door een onder het ministerie van Justitie ressorterende directie mensenrechten. Daarnaast

---

¹¹⁰ <http://www.unhchr.ch>. Dit geldt overigens voor veel partijstaten.

¹¹¹ Genoemd kunnen worden: het Internationale Rode Kruis, *Amnesty International*, l'Association Chrétienne pour l'Abolition des Tortures et le Respect des Droits de l'Homme, LIDHO (*Ligue Ivoirienne des Droits de l'Homme*), MIDH (*Mouvement Ivoirien des Droits Humains*), AIDF (*Association Ivoirienne pour la Défense des Droits de la Femme*), MIFED-CI (*Mouvement International des Femmes Démocrates – Côte d'Ivoire*), *Les Soeurs Républicaines*, GERDDS-CI

werd in mei 2002 besloten tot de oprichting van nationale mensenrechtencommissie, (*Commission Nationale des Droits de l'Homme de Côte d'Ivoire*, CNDHCI), met als doel het doen van onderzoek, het houden van hoorzittingen en het nemen van beleidsbeslissingen. Ook leger, politie en gendarmerie zullen in de commissie vertegenwoordigd zijn. Het oprichtingsbesluit moet nog door het parlement bekrachtigd worden.

3.3 Naleving en schendingen

Hieronder wordt ingegaan op de naleving dan wel schending van een aantal klassieke grondrechten.

Sinds de coupoging op 19 september 2002 begaan zowel het leger, de gendarmerie en politie als de rebellen van de MPCCI schendingen tegen de mensenrechten. Met name de schendingen gericht tegen burgers vinden plaats op basis van hun (etnische) afkomst en/of vermeende politieke voorkeuren.¹¹² Naast politiek gemotiveerde moorden, vinden in Abidjan en elders in zowel Noord- als Zuid-Ivoorkust afrekeningen en afpersingen plaats. Door de coupoging van 19 september 2002 en de daarop volgende strijd zijn ongeveer 300.000¹¹³ mensen uit Bouaké ontheemd geraakt. Sinds 27 november 2002 maken ook de MPIGO en MJP zich in het westen schuldig aan mensenrechtenschendingen. Er zijn berichten over wrede daden begaan door de MPIGO en MJP tegen de burgerbevolking (moord, verkrachting, mutilatie, platbranden van dorpen). Nadere informatie is hierover nog niet beschikbaar. Sinds 27 november 2002 zijn 24.000 personen uit het westen van Ivoorkust ontheemd geraakt. Deze zochten vooral hun toevlucht in en rond Duekoue.¹¹⁴

In de hierop volgende paragrafen wordt in meer detail op deze schendingen ingegaan. Tenzij anders aangegeven, beperkt de beschrijving zich tot het zuidelijke deel van Ivoorkust, dat in regeringshanden is, aangezien weinig bekend is over de situatie in het noorden sinds 19 september 2002 (zie voor hetgeen wel bekend is par. 2.3.) en het westen sinds 27 november 2002. Tevens geldt dat de weerslag van de gebeurtenissen vanaf 19 september 2002 op de mensenrechtensituatie is weergegeven voor zover daarover informatie beschikbaar is.

3.3.1 Vrijheid van meningsuiting

In Ivoorkust bestaat vrij strenge wetgeving ten aanzien van laster en smaad, op grond waarvan men het risico loopt op gevangenisstraf van drie maanden tot twee

---

¹¹² AFR 31/005/2002 d.d. 18 oktober 2002; Human Rights Watch: Côte d'Ivoire: Government abuses in response to army revolt, Vol.14, No. 9 (A) – November 2002.

¹¹³ UN (OCHA): Note on humanitarian assistance in Côte d'Ivoire, 14 november 2002.

¹¹⁴ IRIN, 24 December 2002.

jaar. In de periode tot 19 september 2002 is van deze wetgeving echter, voor zover bekend, geen gebruik gemaakt om de persvrijheid te beperken. Hoe de situatie door de coupoging zal worden beïnvloed, is nog niet bekend.

Radio is in Ivoorkust het belangrijkste medium voor massacommunicatie; naast vier particuliere zenders, zijn er twee staatszenders. Er zijn twee TV-zenders die lokaal gemaakte programma's uitzenden; beide zijn in handen van de overheid. De berichtgeving (op radio en TV) van de staatszenders is eenzijdig en onvolledig en vertekend in het voordeel van de regering. Oppositiepartij RDR beschikt over een eigen spreekbuis, het dagblad *Le Patriote*, dat vrij verkrijgbaar is.

In de praktijk wordt de academische vrijheid gerespecteerd. Wel is er angst bij sommige wetenschappers om in verband met hun politieke activiteiten te worden overgeplaatst naar minder aantrekkelijke plekken. Volgens de studentenbeweging gebruikt de regering studenten als informanten om politieke activiteiten op de universiteit van Abidjan in de gaten te houden¹¹⁵. Of dat inderdaad het geval is, kan niet worden bevestigd.

Tot de coupoging van 19 september 2002 kon de Ivoiriaanse pers redelijk vrij opereren. In de praktijk kende de vrijheid van meningsuiting niettemin een aantal beperkingen. Van voor 19 september 2002 is reeds een aantal incidenten bekend, waarbij journalisten die zich kritisch hadden opgesteld ten opzichte van de regering, het slachtoffer werden van bedreiging en intimidatie van de zijde van leden van de veiligheidsdienst, alsook van groepen verbonden aan de FPI.

Begin september 2002 werd een uitgeverij van twee dagbladen (namelijk *Le Patriote* en *Le Tassouman*) bestormd door de politie. Eén van de dagbladen, die worden geassocieerd met de RDR, had kort daarvoor een artikel gepubliceerd dat de minister van Binnenlandse Zaken in verlegenheid zou hebben gebracht. Het verband tussen het artikel en de aanval werd van officiële zijde ontkend. Twee ministers bezochten het pand na het incident en betuigden hun spijt¹¹⁶.

Sinds 19 september 2002 is het aantal incidenten, waarbij voornamelijk media gelieerd aan de oppositie zijn lastiggevallen, toegenomen: Zo vonden half oktober 2002 aanvallen plaats op (wederom) het *Manyama Editions media house* (*Le Patriote* en *Le Tassouman*) en op *Radio Nostalgie* door mensen in burger¹¹⁷. Zowel *Manyama Editions media house* als *Radio Nostalgie* worden geacht banden te hebben met Ouattara, de leider van de RDR. In beide gevallen werd apparatuur vernietigd. Volgens de *Observatoire de la Liberté de la*

---

¹¹⁵ US Department of State: Country Report on Human Rights Practices, 2002

¹¹⁶ IRIN, Anxiety at police raid on publishing house, 13.9.02

¹¹⁷ IRIN, 17 oktober 2002.

Presse, de l'Ethique et de la Déontologie (OLPED¹¹⁸) werd *Radio Nostalgie* geplunderd door gewapende mannen in uniform na het ingaan van de avondklok. Media gelieerd aan de FPI worden evenmin gespaard: half oktober 2002 mislukte een poging om de hoofdredacteur van *L'Actuel* en *Notre Voie* te ontvoeren.¹¹⁹

Ook de hoofdredacteur van *Nouveau Réveil* is met ontvoering bedreigd. Andere incidenten betreffen de ontvoering van een journalist van de staatsradio- en TV RTI, van een Ivoriaanse correspondent bij *Agence France Presse* in Burkina Faso, en van een correspondent bij het nationale nieuwsagentschap van Ivoorkust AIP. Zij werden na een week vrijgelaten.¹²⁰

Eind september 2002 beperkte de Ivoriaanse regering de uitzendingen van de BBC en *Radio France International* (RFI) en *Africa No 1 radio*.¹²¹ Begin oktober 2002 werden ook de lokale uitzendingen van TV5 onmogelijk gemaakt. Hierdoor zijn burgers steeds meer aangewezen op eenzijdige overheidsinformatie. In oktober 2002 werd bovendien de apparatuur van de BBC en RFI vernield. De studio van staatsradio- en TV, RTI, gelegen in de wijk Abobo in Abidjan, werd drie keer aangevallen.¹²²

3.3.2 Vrijheid van vereniging en vergadering

De Grondwet voorziet in de vrijheid van vereniging en vergadering. Over het algemeen wordt dit recht ook gerespecteerd. Men is vrij om zich politiek te organiseren. Wel komt het voor dat de politie, met name om politieke redenen, geweld gebruikt tegen demonstranten. Demonstraties worden overigens normaal gesproken toegestaan, nadat de organisatoren schriftelijk om toestemming hebben verzocht.

Op 8 oktober 2002 werd een demonstratie van bewoners van Bouaké ten gunste van het regeringsleger door de rebellen van de MPCFI met geweld verstoord.¹²³

Politieke partijen

De Grondwet verbiedt de vorming van politieke partijen langs etnische en religieuze lijnen. De bestaande partijen in Ivoorkust zijn evenwel traditioneel-Afrikaans: ze zijn ogenschijnlijk op westerse leest geschoeid maar bestaan uit partijleden die een patroon-cliënt-relatie onderhouden met hun

---

¹¹⁸ OLPED is een NGO opgericht in 1995 door Ivoriaanse journalisten. Doel: aantal journalisten dat vervolgd en gedetineerd wordt wegens schending van mediawetten terugdringen. Zie: OLPED, A Pioneer in Media Self-Regulation in Africa, November 2001.

¹¹⁹ IRIN, 21 oktober 2002.

¹²⁰ IRIN, 21 oktober 2002.

¹²¹ IRIN, 26 september 2002.

¹²² IRIN, 21 oktober 2002.

¹²³ AFR 31/005/2002 d.d. 18 oktober 2002.

patroon/chef/partijleider. Deze laatste beschikt – op grond van politieke macht en welstand - over het vermogen zijn cliëntèle voortdurend te belonen met politieke en materiële goederen en diensten in ruil voor steun. Vormen van ‘belonen’ - die in de Afrikaanse cultuur als een normale verplichting worden beschouwd - worden in het westen vaak als ‘corrupt handelen’ aangemerkt. Een partij pleegt met het wegvallen van haar leider te desintegreren, waarbij de cliëntèle naar een andere leider c.q. een andere partij overloopt, tenzij het leiderschap spoedig door een even krachtige chef wordt overgenomen. Het in West-Afrika veelvuldig en soms massaal voorkomende ‘opportunistische’ van de politieke cliëntèles moet in dit licht gezien worden.

Er zijn thans circa 108 wettelijk geregistreerde partijen, waarvan de volgende zijn vertegenwoordigd in het parlement:

Front Populaire Ivoirien (FPI)

Het *Front Populaire Ivoirien* is een sociaal-democratische partij die in redelijke mate westers georganiseerd is. Partijleider is Laurent Gbagbo. De partij heeft een vrij stabiele vaste aanhang van circa 20% van het electoraat en heeft als basis de etnische groep Bété in het midden-westen.

Rassemblement des Républicains (RDR)

Deze belangrijkste oppositiepartij wordt geleid door Alassane Dramane Ouattara. De partij kan worden beschouwd als liberaal-modernistisch en heeft haar aanhang onder de Dioula¹²⁴, maar wordt ook gesteund door moslims in het algemeen en – veelal langdurig – in Ivoorkust verblijvende Afrikaanse vreemdelingen. De RDR maakte van 6 augustus 2002 tot 26 november 2002 met vier ministersposten deel uit van de regering van nationale eenheid en was in die periode formeel geen oppositiepartij (zie ook par. 2.2.).

Parti Démocratique de Côte d’Ivoire - Rassemblement Démocratique Africain (PDCI-RDA)

De PDCI-RDA is veertig jaar lang regeringspartij geweest. Leaders waren achtereenvolgens Félix Houphouët-Boigny en Henri Konan Bédié. Deze laatste is in april 2002 als partijvoorzitter herkozen. De machtsbasis ligt in het midden en zuiden van het land en concentreert zich rond de etnische groep Baoulé. De partij kan worden gekenschetst als liberaal-conservatief en is na de coup van 1999 verdeeld en enigszins in verval geraakt.

---

¹²⁴

Zie par. 2.1.1.

Onafhankelijken / Union pour la Démocratie et la Paix à la Côte d'Ivoire (UDPCI)

Het betreft hier een groep PDCI-RDA-dissidenten die zich eerder achter (wijlen) generaal Guéï hadden geschaard. Leider van de partij is Paul Akoto Yao (oud-minister van communicatie).

Parti Ivoirien des Travailleurs (PIT)

Deze partij, geleid door Francis Wodié, een vakbondsman, heeft 2 zetels in de regering van nationale eenheid.

Er is in Ivoorkust dus geen sprake van het verbieden van politieke partijen. Naast de bovengenoemde politieke partijen kent Ivoorkust een scala aan kleine partijtjes, waarvan de relatief bekendsten de PCI (*Parti communiste ivoirien*), de UDCI (*Union des Démocrates de Côte d'Ivoire*) en de MFA (*Mouvement des Forces d'Avenir*) zijn. Verder zijn de volgende kleine partijen officieel ingeschreven:

- ANACI (*Alliance Nationale de la Côte d'Ivoire*);
- GPS (*Groupement pour la Solidarité*);
- MDS (*Mouvement démocratique et social*);
- MII (*Mouvement indépendantiste ivoirien*);
- PARI (*Parti africain pour la Renaissance ivoirienne*);
- PIFD (*Parti ivoirien des forces démocrates*);
- PLCI (*Parti libéral de Côte d'Ivoire*);
- PPI (*Parti progressiste ivoirien*);
- PSI (*Parti socialiste ivoirien*);
- RSD (*Rassemblement des sociaux-démocrates*);
- UCP (*Union pour la Cause du Peuple*);
- USD (*Union des sociaux démocrates*).

Of een vreemdeling als partijleider kan worden aangewezen wordt bepaald in de statuten van de betrokken partij. De PDCI-RDA gaf tijdens haar laatste partijcongres, voorjaar 2002, expliciet aan dat haar statuten verkiezing van een niet-Ivoriaan als partijvoorzitter niet toestaan. Volgens de huidige wetgeving zou deze zich immers niet verkiesbaar mogen stellen.¹²⁵

3.3.3 **Vrijheid van godsdienst en overtuiging**

Er is in Ivoorkust sprake van vrijheid van godsdienst. Alle godsdiensten (islam, christendom en animisme) zijn getalsmatig redelijk gelijk vertegenwoordigd. Christenen leven vooral in het midden en zuiden, terwijl moslims vooral in het noorden vertegenwoordigd zijn. Animisten komen in alle regio's voor. Islam en

---

¹²⁵

Ivoirité, zie pag. 8.

christendom in Ivoorkust vertonen animistische trekken. Abidjan herbergt als smeltkroes en als concentratiepunt van vreemdelingen alle godsdiensten. Voorzover bekend houden deze elkaar getalsmatig in redelijk evenwicht.

Ofschoon christenen geen meerderheid vormen, kan worden gesteld dat de overheid om historische en etnische redenen christenen bevoordeelt. Dit heeft geleid tot een zeker gevoel van deprivatie onder moslims, wat zich onder meer politiek heeft vertaald in de opkomst van de RDR.

Ook in periodes van geringe politieke spanning kwam het in het zuiden voor dat moslims worden lastiggevallen, zowel door politie en gendarmerie als door (niet-islamitische) medeburgers. Pesterij en intimidatie (*tracasseries*) zijn veelal gericht tegen mensen uit het noorden. Na de crisis van september 2002 is deze situatie verergerd¹²⁶. De achtergrond hiervan is dat in Ivoorkust de maatschappij verdeeld is geraakt langs grotendeels samenvallende etnisch-politiek-religieuze en sinds 19 september 2002 militaire scheidslijnen: de overwegend christelijke zuidelijke bevolkingsgroepen, aanhangers van de partijen die achtereenvolgens aan de macht waren, zijn tegenover de islamitische noordelijke bevolkingsgroepen komen te staan, die in meerderheid aanhanger zijn van de RDR.

3.3.4 Bewegingsvrijheid

Nationaal

Tot 19 september 2002 werd de bewegingsvrijheid van de Ivoriaan in eigen land niet beperkt. Wel komen wegversperringen voor waar burgers kleine bedragen afhandig worden gemaakt.

Sinds 19 september 2002 kan niet meer vrij van noord naar zuid worden gereisd aangezien de bestandslijn niet kan worden overgestoken.¹²⁷ In het hele land zijn wegblokkades opgeworpen door zowel gendarmerie als rebellen. Met name buitenlanders van West-Afrikaanse afkomst ondervinden hinder wanneer zij in Ivoorkust reizen. Er is niets bekend over de bewegingsvrijheid van bewoners in het noorden sinds de poging tot staatsgreep.

Internationaal

Ivorianen kunnen zonder restricties van en naar het buitenland reizen. Terugkerende (ex-)asielzoekers zullen, mits in het bezit van een reisdocument, niet anders worden behandeld dan andere Ivoriaanse reizigers.

De internationale luchthaven van Ivoorkust is gelegen nabij Abidjan. De luchthaven wordt aangedaan door de volgende luchtvaartmaatschappijen:

---

¹²⁶ Zie par. 2.2, 2.3 en 3.3.2.

¹²⁷ Zie par. 2.2 en 2.3.

- Air France (internationale vluchten);
- Kenya Airways (internationale vluchten);
- KLM (internationale vluchten);
- SN Brussels Airways (internationale vluchten);
- Air Ivoire (regionale en interlokale vluchten);
- Air Senegal (regionale en interlokale vluchten);
- Royal Air Maroc (regionale en internationale vluchten);
- Air Ghana (regionale en internationale vluchten);
- Ethiopian Airlines (regionale en internationale vluchten);
- Middle East Airlines (internationale vluchten);
- Weasua Air Transport (regionale vluchten);

De reizigerscontrole op deze moderne luchthaven is redelijk georganiseerd. Documenten van reizigers van de KLM, Air France, Royal Air Maroc, Air Ivoire en Air Senegal worden voor de incheckprocedure gecontroleerd door een beveiligingsfirma. Tot 1 juli 2002 verrichtte de Koninklijke Marechaussee ten behoeve van KLM zogenaamde *pre-boarding checks*. Bij vertrek uit het land dient te worden beschikt over een geldig paspoort, vliegticket en, wanneer van toepassing, over een visum van het land waarnaartoe wordt gereisd. Een persoon in dienst van het rijk dient bij vertrek een formulier genaamd '*sortir de territoire*' te overleggen, waarin toestemming voor het verlaten van het land is opgenomen. Het formulier wordt uitgegeven door de autoriteit bij wie de ambtenaar in dienst is.

De havens van Abidjan en San Pedro worden door een groot aantal internationale scheepvaartmaatschappijen aangedaan. De havens worden door de politie ogenschijnlijk redelijk bewaakt. In de praktijk blijkt echter dat niet-geautoriseerde personen zich toegang weten te verschaffen tot de haventerreinen. De belangrijkste van deze scheepvaartmaatschappijen verklaren dat zij de laatste jaren in slechts geringe mate te maken hebben gehad met verstekelingen en/of vluchtelingen.

Internationale reisdocumenten

Paspoorten worden afgegeven onder verantwoordelijkheid van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Decentralisatie. Vanaf de leeftijd van 18 jaar kan zelfstandig een paspoort worden aangevraagd. Een paspoort wordt centraal afgegeven in Abidjan en kan worden aangevraagd bij de politie (*Sûreté*), afdeling *Police Air et Frontières*. Bij de aanvraag dienen de volgende documenten te worden overlegd: 4 pasfoto's, een geboorteakte van de aanvrager plus de geboorteaktes van beide ouders, een identiteitskaart en een bewijs van nationaliteit. Een paspoort is 3 jaar geldig, met de mogelijkheid te verlengen tot 5 jaar. De kosten bedragen CFA 20.000.

Dienst- en diplomatieke paspoorten worden afgegeven onder verantwoordelijkheid van het ministerie van Buitenlandse Zaken.

ECOWAS reisdocumenten

ECOWAS-reisdocumenten zijn slechts geldig voor reizen binnen het ECOWAS-gebied. De documenten worden afgegeven onder verantwoordelijkheid van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Decentralisatie. De documenten zijn bedoeld voor Ivorianen die binnen het ECOWAS-gebied willen reizen.

Identificatieplicht

Ivoorkust kent een identificatieplicht vanaf de leeftijd van zestien jaar. De aanvraag voor de identiteitskaart wordt ingediend bij de commissaris van politie of bij de *préfecture* en geschiedt onder overlegging van een geboorteakte en een identiteitskaart van één van de ouders.

In juni 2002 trad een nieuwe wet op de persoonsidentificatie in werking, die voorziet in registratie van de bevolking en uitgifte van (reeds eind jaren 1990 van kracht geworden) nieuwe 'beveiligde' identiteitsbewijzen aan Ivorianen (10 jaar geldig) en verblijftitels aan niet-Ivorianen (5 jaar geldig). Uitgifte van deze documenten verliep uiterst traag, hetgeen onder meer gevolgen had voor de deelname aan en daarmee het verloop van de departementale verkiezingen van 7 juli 2002.¹²⁸

Iedere buitenlander die voornemens is om zijn hoofdverblijf in Ivoorkust te hebben of die langer dan drie maanden verblijf houdt in Ivoorkust dient in het bezit te zijn van een verblijfsvergunning (*carte de séjour* of *carte de réfugié*)¹²⁹.

Geregistreerde Liberiaanse vluchtelingen, verblijvend in de ontvangstzone (*zone d'accueil*) in de grensgebieden, bezitten een identiteitskaart, afgegeven door de lokale autoriteiten. Het is vluchtelingen uit deze categorie niet toegestaan zich vrij te vestigen buiten die zone. Geregistreerde stedelijke vluchtelingen zijn veelal in het bezit van hetzij een vluchtelingenkaart (*carte de réfugié*)¹³⁰ hetzij een verblijfsvergunning (*carte de séjour*). De vluchteling die houder is van een verblijfsvergunning, kan zich in principe vrij bewegen doch zich niet zonder toestemming van de autoriteiten elders vestigen.

---

¹²⁸ Zie par. 2.2.

¹²⁹ Voor de inreis in Ivoorkust is een inreisvisum (*visa d'entrée*) benodigd. Op vertoon van dit visum en een geldig paspoort kan men een visum kort verblijf (*visa de court séjour*) verkrijgen. Dit document is één tot maximaal drie maanden geldig en kan eenmaal worden verlengd. Als de geldigheidsduur van dit document definitief is verstreken, kan een verblijfsvergunning (*carte de séjour*) worden verkregen. Deze kaart is telkens een jaar geldig. Wil men Ivoorkust tijdelijk verlaten, dan dient men te beschikken over een uitreis- en wederinreisvisum (*visa de sortie et de retour*).

¹³⁰ Deze kaart wordt uitgegeven door de *Service d'Assistance aux Réfugiés et Assimilés* (SARA). UNHCR in Abidjan geeft een advies aan een commissie bestaande uit medewerkers van een aantal Ivoiriaanse ministeries die vervolgens een beslissing neemt.

In de verslagperiode werd de grenscontrole verscherpt naar aanleiding van de verdenking dat noorderlingen of buitenlanders een rol hadden gespeeld in de coup poging van januari 2001.

3.3.5 **Rechtsgang**

De rechtsgang in Ivoorkust functioneert tot op zekere hoogte, maar van een geheel onafhankelijke rechterlijke macht kan niet worden gesproken. Hoewel de Grondwet voorziet in een onafhankelijke rechterlijke macht, is deze rechterlijke macht in de praktijk gevoelig voor beïnvloeding door de uitvoerende macht en het militaire apparaat. Rechters zwichten voor politieke druk, met name in zaken die de nationale veiligheid betreffen of in politiek gevoelige zaken.¹³¹ Volgens de Ivoiriaanse Minister van Binnenlandse Zaken was de beslissing van het Tribunaal van Abidjan om 'op louter juridische gronden' een nationaliteitsbewijs te verstrekken aan oppositieleider Ouattara een bewijs van de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht. Die stelling wordt niet door alle waarnemers gedeeld.

In dit verband kan ook worden verwezen naar het proces van de verdachten van de coup poging van januari 2001. Zes verdachten werden eind mei 2002 schuldig bevonden. Vier van hen werden in dit kader veroordeeld tot ieder twintig jaar gevangenisstraf wegens bedreiging van de veiligheid van het land en lidmaatschap van een gewapende bende. De overige twee werden veroordeeld tot drie jaar gevangenisstraf wegens illegaal wapenbezit. Zeven andere verdachten werden vrijgesproken

Met plannen voor de hervorming van de rechtspraak, zoals onder meer overeengekomen in het Nationaal Verzoeningsforum van 2001, is nog weinig vooruitgang geboekt. In het vorige parlementaire jaar werd een wet tot het instellen van een Constitutionele Raad (*Conseil Constitutionnel*) goedgekeurd. Dit heeft vooralsnog niet geleid tot het daadwerkelijk oprichten van deze Raad. Ook eerder geuite voornemens van president Gbagbo om nieuwe rechters aan te stellen, zijn bij het verschijnen van dit ambtsbericht nog niet geconcretiseerd.

3.3.6 **Arrestatie en detenties**

Willekeurige detentie¹³² – met name voorarrest langer dan de wettelijk gestelde termijnen - komt voor, ofschoon zulks verboden is in de Grondwet. Meer dan 60 RDR-aanhangers, die werden gearresteerd na de mislukte coup poging van januari 2001, zaten in augustus 2002 nog steeds in de gevangenis. Wel is hun proces inmiddels (sinds mei 2002) begonnen. Inmiddels zijn allen vrijgelaten, op één na.¹³³

---

¹³¹ US Department of State: Country Reports on Human Rights Practices, 2002

¹³² Zie ook par. 3.3.9.

¹³³ U.S. Department of State: Côte d'Ivoire. maart 2002.

Sinds de coupoging van 19 september 2002 worden volgens *Amnesty International* door de regering 59 personen, waaronder de woordvoerder van de RDR (Aly Keita) en veel RDR aanhangers, op geheime locaties gevangen gehouden. Ondanks toezeggingen van de minister van Justitie, kreeg *Amnesty* geen toegang tot deze personen. De woordvoerder is inmiddels weer vrijgelaten.¹³⁴

In Abidjan komt het voor dat jongeren, zowel Ivorianen als buitenlanders, die geen identiteitspapieren kunnen tonen, worden mishandeld en geboeid afgevoerd.

In Bouaké zijn sinds 19 september 2002 tientallen personen, inclusief leden van het leger, de gendarmerie en de politie, gearresteerd door de rebellen. Met de evacuatie van buitenlanders uit Bouaké zijn ook veel Ivorianen de stad ontvlucht. Onder hen bevonden zich gedetineerden, onder wie de minister voor Sport, François Amichia. In Korhogo werden AFP correspondent Christophe Koffi en Martin Bléou, voorzitter van de *Ligue Ivoirienne des Droits de l'Homme* (LIDHO) bijna een week vastgehouden¹³⁵.

De omstandigheden in de gevangenissen zijn slecht. Het *International Committee of the Red Cross* (ICRC) heeft toegang tot gedetineerden in zowel het door de (MPCI-) rebellen gecontroleerde gebied als in het onder regeringscontrole staande gebied.

3.3.7 Mishandeling en foltering

In de Grondwet worden mishandeling en foltering verboden. In de praktijk komt mishandeling door de politie en gendarmerie regelmatig voor¹³⁶. De daders worden weinig consequent ter verantwoording geroepen. In het vorige ambtsbericht werd melding gemaakt van excessief politiegeweld bij demonstraties, alsmede mishandeling en verkrachting van gedetineerden. In de periode sinds februari 2001 verbeterde deze situatie aanzienlijk. Roof en plundering van de kant van leden van het leger, de gendarmerie en de politie, zoals dat voorkwam eind 2000, werden niet getolereerd. Er is geen informatie beschikbaar over de situatie sinds 19 september 2002. Wel vergroot het gevangen houden van personen op geheime locaties (zie par. 3.3.6) sinds 19 september 2002 de kans op mishandeling en foltering van deze gedetineerden, aldus *Amnesty International*.¹³⁷ Concrete aanwijzingen voor mishandeling en foltering van deze gedetineerden zijn er echter niet.

---

¹³⁴ AFR 31/005/2002 d.d. 18 oktober 2002.

¹³⁵ AFR 31/005/2002 d.d. 18 oktober 2002; Human Rights Watch: Côte d'Ivoire: Government abuses in response to army revolt, Vol 14, No. 9 (A) – November 2002.

¹³⁶ Zie ook par. 3.3.9.

¹³⁷ AFR 31/005/2002 d.d. 18 oktober 2002.

3.3.8 Verdwijningen

De verdwijningen die plaatsvonden in de periode na de verkiezingen van december 2000 zijn nog immer niet opgehelderd¹³⁸. In de periode tot september 2002 hebben zich geen bevestigde gevallen van politiek gemotiveerde verdwijningen voorgedaan. Wel is er sprake van 30 vermisten na uitbarstingen van etnisch geweld in mei 2001 in Bolekin tussen de Guere bevolkingsgroep en immigranten uit Burkina Faso.¹³⁹ Sinds 19 september 2002 wordt in de pers en door mensenrechtenorganisaties melding gemaakt van politiek gemotiveerde verdwijningen in het gehele land.

3.3.9 Buitengerechtelijke executies en moorden

Leden van het leger, de gendarmerie en de politie maakten zich in 2001 schuldig aan meer dan 150 buitengerechtelijke executies en moorden. Zij deden dit veelal bij hun pogingen de wijdverbreide gewelddadige misdaad te bestrijden, doch een aantal gevallen was etnisch en/of politiek gemotiveerd¹⁴⁰. Ofschoon niet kan worden gesproken van algehele straffeloosheid, is de overheid nog onvoldoende bereid of in staat om de schuldigen ter verantwoording te roepen. Er zijn geen aanwijzingen dat deze situatie in de eerste negen maanden van 2002 is verbeterd.

In mei 2001 verscheen het rapport van de VN-commissie, die de gebeurtenissen van na de verkiezingen van oktober 2000 onderzocht, waaronder het bloedbad van Yopougon¹⁴¹. In veel detail worden de gebeurtenissen op 24, 25 en 26 oktober 2000, alsook die van 4 en 5 december 2000 beschreven. De kwalificaties die de commissie gebruikt, liegen er niet om: gesproken wordt van onder meer 'ernstige en systematische mensenrechtenschendingen, met name inbreuken op het recht op leven'. Ook werd geconcludeerd dat de slachtoffers waren gekozen op grond van hun etniciteit, nationaliteit of religie.¹⁴² Behalve van buitengerechtelijke executies is er tijdens deze episode sprake geweest van verdwijningen, marteling en andere wrede of onmenselijke behandeling, en willekeurige arrestatie en detentie.

Mede op basis van de aanbevelingen van dit rapport zegde de regering toe de rechtszaak rond het bloedbad van Yopougon te heropenen voor het Tribunaal van Abidjan. Er is een onderzoekscommissie ingesteld en zes rechters zijn belast met de voorbereiding van het proces tegen de gendarmes, die in augustus 2001 nog door een militair tribunaal werden vrijgesproken wegens gebrek aan bewijs. Dit duidt erop dat de overheid inspanningen verricht om aan de straffeloosheid uit het verleden een einde te maken.

---

¹³⁸ Zie ook par. 3.3.9.

¹³⁹ US Department of State, Country Report on Human Rights Practices, 2002, p. 4 en 24.

¹⁴⁰ Ibidem, p. 2

¹⁴¹ Zie par. 2.1.2.

¹⁴² Rapport de la Commission d'Enquête Internationale, p. 34

Na de coupoging in september 2002 is de situatie verslechterd. Zowel het leger, de gendarmerie en de politie als de rebellen hebben zich sinds 19 september 2002 schuldig gemaakt aan buitengerechtigde executies, aldus onder meer *Amnesty International*.¹⁴³

Rebellen van de MPCCI hebben bij meerdere gelegenheden leden van de regeringstroepen, militairen en regeringsgezinden doodgeschoten, aldus *Amnesty International*.¹⁴⁴ De rebellen in Bouaké hebben de lokale bevolking opgeroepen regeringsgezinden aan te geven. Verscheidene van deze personen werden ter plekke doodgeschoten.¹⁴⁵

Op 6 december 2002 ontdekten Franse troepen een massagraf bij Monoko Zohi, vlakbij Vavoua, zo'n 70 kilometer ten noordwesten van Daloa.¹⁴⁶ ECOWAS heeft de aanwezigheid van het massagraf bevestigd.¹⁴⁷ De Ivoiriaanse regering heeft op 11 december 2002 toegegeven dat een deel van de ongeveer 120 personen in het massagraf door regeringstroepen is gedood. De doden zouden rebellen zijn die zijn gestorven tijdens gevechten, en geen burgers. De MPCCI stelt dat de doden allen burgers zijn, met name immigranten.¹⁴⁸

Op 7 december 2002 meldt de *Missionary News Agency* het bestaan van een massagraf bij Bouaké van 86 door de MPCCI gedode gendarmes.¹⁴⁹

3.3.10 Doodstraf

De doodstraf is met de inwerkingtreding van de nieuwe Grondwet in 2000 afgeschaft. Hoewel de doodstraf tot in 2000 wel kon worden opgelegd, werd deze al tientallen jaren niet ten uitvoer gelegd. Voormalig president Houphouët-Boigny (1960-1993) was tegen de doodstraf en heeft nooit toestemming verleend deze uit te voeren. Artikel 2 van de nieuwe Grondwet stipuleert dat iedere sanctie waarbij het menselijk leven wordt ontnomen, verboden is. Voorzover de strafwet nog niet aan de nieuwe Grondwet is aangepast, kunnen rechtbanken niet langer de doodstraf uitspreken (omdat de Grondwet boven de strafwet staat)¹⁵⁰.

---

¹⁴³ IRIN, 24 oktober 2002.

¹⁴⁴ AFR 31/005/2002 d.d. 18 oktober 2002.

¹⁴⁵ Zie verder par. 2.3.

¹⁴⁶ Reuters, 6 december 2002.

¹⁴⁷ IRIN, 10 december 2002.

¹⁴⁸ Reuters, 11 december 2002.

¹⁴⁹ Reuters, 7 december 2002; IRIN, 11 december 2002.

¹⁵⁰ Amnesty International, september 2000.

Positie van specifieke groepen

Hieronder volgt een beschrijving van de mensenrechtensituatie van achtereenvolgens vrouwen, minderjarigen, homoseksuelen, en etnische groepen en minderheden. Ook is een paragraaf over leger, dienstplicht en politie opgenomen.

3.3.11 Vrouwen

Vrouwen zijn voor de wet gelijk aan mannen. Discriminatie op basis van sekse is verboden. Sinds 1945 hebben vrouwen actief en passief kiesrecht. Zij kunnen zelfstandig een identiteitsbewijs of paspoort aanvragen. In de praktijk worden vrouwen toch vaak achtergesteld of onderdrukt.

Seksueel geweld tegen vrouwen

Seksueel en fysiek geweld komen in de huiselijke kring veel voor en leiden vaak tot echtscheiding. Dergelijk geweld leidt tot stigmatisering van het slachtoffer. Buren trachten vaak in te grijpen om erger te voorkomen. Rechtbanken en politie beschouwen geweld tegen vrouwen niet als een door hen aan te pakken probleem, tenzij er sprake is van zwaar lichamelijk letsel¹⁵¹. Alleen in dat geval kan bescherming door de autoriteiten effectief worden ingeroepen.

Politiek geweld tegen vrouwen

Tijdens de onlusten van december 2000 was sprake van veelvuldig (seksueel) geweld tegen vrouwen, gepleegd door of in aanwezigheid van leden van leger en politie. In opdracht van president Gbagbo is een rapport gemaakt waarin dergelijk geweld is bevestigd. Dit heeft echter nog niet geleid tot berechting van de schuldigen.¹⁵² In de verslagperiode zijn geen berichten meer geweest van (stelselmatig) politiek geweld tegen vrouwen.

Maatschappelijke positie van vrouwen

De regering is voorstander van volledige deelname van vrouwen aan het sociale, politieke en economische leven. Er zijn vrouwen die een hoge positie bekleden, zoals de eerste vice-president van de Nationale Vergadering. Ook zijn er vrouwen die een hoge rang in het leger bekleden. Desondanks spelen de meeste vrouwen maatschappelijk een ondergeschikte en achtergestelde rol.

Besnijdenis

In december 1998 werd vrouwenbesnijdenis (ook wel female genital mutilation, FGM, genitale verminking genaamd) expliciet verboden. Uitvoering van FGM wordt bedreigd met een gevangenisstraf tot vijf jaar en een boete van tussen de 360.000 en 2.000.000 fCFA (ongeveer €50 tot 3.000). Artsen worden twee keer zo zwaar bestraft. Besnijdenis van vrouwen komt niettemin nog steeds voor, vooral onder de plattelandsbevolking in het noorden en westen; in mindere mate in

¹⁵¹

US Department of State: Country Reports on Human Rights Practices, 2002

¹⁵²

Amnesty International Report 2002.

het centrale deel van het land. FGM wordt meestal uitgevoerd bij nog heel jonge meisjes of meisjes in hun puberteit.

Volgens de *World Health Organisation* en de *Association Ivoirienne de la Défense de la Femme* (AIDF) is zo'n 60% van alle vrouwen besneden. Dankzij een actieve campagne van de overheid en ngo's tegen besnijdenis werd in het noorden een aantal mensen gearresteerd wegens het uitvoeren van besnijdenissen.¹⁵³ Dit duidt erop dat de overheid ernst maakte met handhaving van genoemde wetgeving. Toch is het in de meeste gevallen nog niet mogelijk effectief de bescherming van de overheid in te roepen tegen genitale verminking. Weglopen is voor de meeste meisjes geen optie, daar zij elders alleen of met alleen hun moeder niet kunnen overleven.

3.3.12 Homoseksuelen

Ivoorkust kent geen wetgeving die homoseksualiteit verbiedt. De overgrote meerderheid van de Ivoriaanse bevolking heeft evenwel grote moeite met het fenomeen homoseksualiteit, waardoor veel homoseksuelen een teruggetrokken en 'clandestien' leven leiden. Er zijn geen voorbeelden bekend van discriminatoire dan wel disproportionele bestraffing van homoseksuelen wegens hun geaardheid.

3.3.13 Etnische groepen en minderheden

Zoals beschreven in subparagraaf 2.1.1, is de bevolking van Ivoorkust etnisch divers. Sociale discriminatie op grond van etnische afkomst komt tussen alle etnische groepen voor. Wijken in de steden hebben nog een duidelijk etnisch karakter, en de grote politieke partijen hebben aanwijsbare etnische en regionale bases. Wel zijn huwelijken tussen leden van verschillende etnische groepen met name in de stedelijke gebieden steeds gebruikelijker. Sociale en politieke spanningen treden vooral op tussen noorderlingen en zuiderlingen, oftewel tussen stammen met vele Afrikaanse vreemdelingen in hun midden en stammen die vooral uit Ivorianen bestaan¹⁵⁴. In het zuidwesten van het land bestaan spanningen tussen de bevolkingsgroep van de Krou en immigranten uit Burkina Faso, waarvan velen al sinds hun geboorte of tientallen jaren in het gebied wonen.

Etnische spanningen hebben ook in de verslagperiode diverse malen geleid tot gewelddadige uitbarstingen. Hiervoor wordt verwezen naar paragraaf 2.3.

Behalve discriminatie tussen bevolkingsgroepen onderling, komt discriminatie van buitenlanders of van Ivorianen van buitenlandse origine door vertegenwoordigers van de overheid voor, bijvoorbeeld bij toewijzing van banen of bij de inschrijving van kinderen op scholen. De politie valt Afrikaanse vreemdelingen regelmatig lastig. Er is sinds de coupoging van 19 september 2002 sprake van een toename

¹⁵³

U.S. Department of State: Country Reports on Human Rights Practices – 2001 – Côte d'Ivoire.

¹⁵⁴

Zie ook subparagraaf 2.1.2. en de paragrafen 2.2. en 2.3.

van geweld door zowel veiligheidstroepen van de regering als de rebellen gericht tegen burgers op grond van hun etnische afkomst (zie par. 3.3.).

3.3.14 Leger, politie en dienstplicht

Ivoorkust kent een regulier leger van circa 9.000 man, een gendarmerie van circa 5.500 man (die zowel civiele als militaire politiediensten verrichten), een nationale politie van circa 10.000 man en een presidentiële garde van circa 1.400 man. Na een oproep van de regering Gbagbo in december 2002 zijn bovendien duizenden jonge mannen als vrijwilliger tot het leger toegetreden.¹⁵⁵

De overheid heeft onvoldoende gezag over haar eigen ordehandhavers. Leger en gendarmerie bestaan sinds het afschaffen van de dienstplicht enkele jaren geleden voor een belangrijk deel uit slecht betaalde, laag opgeleide, kansarme en dikwijls ongedisciplineerde jongeren. De regering heeft aangekondigd maatregelen te treffen maar is nog niet verder gekomen dan het ontslag van een vijftigtal gendarmes (zie ook 2.3). Het leger rekruteert uit alle etnische groepen van Ivoorkust. Een aanzienlijk aantal rekruten is afkomstig uit de regio Abidjan, die de hoogste bevolkingsconcentratie van het land heeft. De Bété, de grootste subgroep van de Krou en ruim 3% van de bevolking uitmakend, is relatief sterk vertegenwoordigd in het leger en de politie.

De opstandelingen van 19 september 2002 lijken te zijn gecentreerd rond 750 tot 800 soldaten van wie velen eerder uit het leger waren ontslagen wegens vermeend gebrek aan loyaliteit.¹⁵⁶

Desertie valt onder het strafrecht. De in het wetboek van strafrecht vastgelegde straffen variëren van een half jaar tot de doodstraf, afhankelijk van de ernst van de desertie (een enkele deserteur of een samenzwerende groep, oorlogstijd¹⁵⁷ of vreedstijd, binnen of buiten de landsgrenzen, soldaat of officier, al dan niet aangesloten bij vijandelijke groepering, etc.)¹⁵⁸. Het is niet bekend of en zo ja, hoe desertie in de praktijk bestraft wordt. Zoals eerder gesteld, wordt de doodstraf niet meer opgelegd.

---

¹⁵⁵ Reuters, 10 december 2002.

¹⁵⁶ Boston Globe 23/11/02.

¹⁵⁷ Op 27 september 2002 verklaarde de minister van Defensie de regio's Bouaké en Korhogo tot oorlogsgebied. Zie ook par. 2.3..

¹⁵⁸ Republiek Ivoorkust, *Code Penal Section 3*

4 Migratie

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op een aantal aspecten van migratie, waaronder de situatie van ontheemden en vluchtelingen. Ook de mogelijkheden van terugkeer, in het bijzonder voor minderjarigen, komen hier aan de orde. De paragrafen over het beleid van andere landen en activiteiten van internationale organisaties dienen de overwegingen omtrent de mogelijkheden van terugkeer.

4.2 Ontheemden en vluchtelingen

Als gevolg van etnische conflicten raakten in 2001 naar schatting tienduizend burgers op drift. Zo werden in maart 2001 in het zuidwesten van het land 2.000 mensen verdreven als gevolg van verkiezingsgeweld. In mei 2001 raakten 2.000 mensen ontheemd na etnische gewelddadigheden als gevolg van een conflict over landeigendom. Ook in Ivoorkust verblijvende vreemdelingen werden regelmatig gedwongen te verhuizen, zoals de naar schatting 1.000 Malinezen die in augustus 2001 etnisch geweld in het midden van het land ontvluchtten. Zij werden opgevangen in een vijftal kampen in de stad Bouaké, alsook bij vrienden en verwanten¹⁵⁹. Hoeveel ontheemden inmiddels naar hun huis zijn teruggekeerd is niet exact bekend. Tot 19 september 2002 kon men zich aan eventuele etnische gewelddadigheden onttrekken, door zich (tijdelijk) elders in het land te vestigen. Dit is nu in veel mindere mate mogelijk, aangezien de bestandlijn tussen het noorden en zuiden, die midden door het land loopt, niet kan worden overgestoken. Het is niet zeker dat leden van de Mandé du Nord en Voltaic en/of Afrikaanse buitenlanders of Afrikaanse immigranten en/of RDR-aanhangers zich zo nodig veilig elders in het door de regering beheerste gebied kunnen vestigen.

De meeste vluchtelingen die het land verlieten tijdens de gewelddadigheden in de periode 2000/2001, grotendeels burgers van de buurlanden, waren inmiddels naar Ivoorkust teruggekeerd.

Door de coup poging van 19 september 2002 en de daarop volgende strijd (met name na het regeringsoffensief van 6 oktober 2002) zijn ongeveer 300.000¹⁶⁰ mensen uit Bouaké ontheemd geraakt. Dit zijn naast Ivorianen voornamelijk inwoners van Burkina Faso, Mali en Ghana. Het betreft mensen die rechtstreeks zijn getroffen door het oorlogsgeweld met name in en rond Bouaké. Afhankelijk van hun etnische achtergrond vluchten de ontheemden naar gebieden waar zij kunnen worden opgevangen door vrienden en familie. De meesten zoeken hun

¹⁵⁹

US Committee for Refugees: World Refugee Survey 2002, juni 2002

¹⁶⁰

UN (OCHA): Note on humanitarian assistance in Côte d'Ivoire, 14 november 2002.

toevlucht in dorpen ten noorden en zuiden van Bouaké¹⁶¹. Sinds 27 november 2002 zijn 24.000 personen uit het westen van Ivoorkust ontheemd geraakt. Deze zochten vooral hun toevlucht in en rond Duekoue.¹⁶²

Daarnaast zijn in veel dorpen in met name het zuidwesten van het land buitenlanders, vooral Burkinezen, van hun land gejaagd.

Tenslotte is de regering bezig met een stelselmatige verwoesting van sloppenwijken in Abidjan. Hiervan worden zowel Ivorianen met verschillende etnische achtergrond, als Burkinezen en Liberiaanse en Sierra Leonse vluchtelingen het slachtoffer.¹⁶³

De aanvallen in het westen van Ivoorkust op 27 november 2002 hebben een nieuwe stroom vluchtelingen op gang gebracht. De aanvallen vonden plaats in de *Zone d'Accueil des Regugiés* (ZAR), waar het grootste deel van de Liberiaanse vluchtelingen in Ivoorkust verblijft. Sinds deze aanvallen in het westen zijn 71.000 personen naar Liberia gevlucht, van wie 25.000 Ivorianen.¹⁶⁴ Op 30 december 2002 telden Mali en Ghana respectievelijk 832 en 315 Ivoriaanse vluchtelingen.¹⁶⁵

De (Afrikaanse) buitenlanders ondervinden problemen als zij willen terugkeren naar hun landen van herkomst. De route naar het noorden is onmogelijk doordat de bestandslijn dwars door het land loopt. Zij zullen derhalve moeten omreizen via Ghana. Daarbij lopen zij het risico bij wegversperringen te worden mishandeld en beroofd en staan zij bloot aan de vijandelijke houding van de lokale bevolking. Er zijn berichten dat deze mensen ook in Ghana, zij het in mindere mate, het slachtoffer worden van afpersing door de lokale autoriteiten (zie ook par. 2.3.).

In Ivoorkust bevinden zich circa 72.000 vluchtelingen uit de regio. Het merendeel is afkomstig uit Liberia; ongeveer 2.000 zijn van Sierra Leonse afkomst.¹⁶⁶

4.3 Minderjarigen

De wettelijke leeftijd van meerderjarigheid is 21 jaar. De bevolking acht in de praktijk jongeren van gemiddeld 18 jaar in staat voor zichzelf te zorgen. Voor het in het huwelijk treden is voor mannen goedkeuring van de ouder(s) verplicht tot 20 jaar, voor vrouwen tot 18 jaar. Voor het strafrecht is men met 18 jaar meerderjarig.¹⁶⁷ Minderjarigen kunnen reisdocumenten aanvragen indien zij toestemming hebben van de ouders of een wettelijk voogd.

---

¹⁶¹ UN (OCHA): Not on humanitarian assistance in Côte d'Ivoire, 14 November 2002.

¹⁶² IRIN, 24 December 2002.

¹⁶³ Zie par. 2.3.

¹⁶⁴ IRIN, 28 January 2003.

¹⁶⁵ UNHCR, 3 January 2003.

¹⁶⁶ UNHCR Briefing Notes d.d. 29 October 2002.

¹⁶⁷ Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Côte d'Ivoire, 9 juli 2001

Voor het uitoefenen van een zelfstandig bedrijf is tot 16 jaar de goedkeuring van de ouder(s) nodig. De wettelijke minimumleeftijd voor toelating tot betaald werk is veertien jaar. Het meest recente bevolkingsonderzoek (1998) wees echter uit dat circa 15 % van de kinderen tussen 6 en 14 jaar een economische activiteit uitoefent. Kinderen worden veelal ingezet als huispersoneel en er zijn aanwijzingen dat zij slachtoffer worden van seksueel misbruik en andere vormen van misbruik door hun werkgevers¹⁶⁸.

Ivoorkust heeft het Verdrag inzake de Rechten van het Kind geratificeerd. In de Grondwet van 2000 is de bescherming van de rechten van het kind vastgelegd. Volgens UNICEF is de wetgeving van Ivoorkust als geheel in lijn met het Verdrag inzake de Rechten van het Kind, maar kent de meerderheid van de bevolking de wet niet en wordt de wet onvoldoende toegepast.

De strijd tegen de kinderhandel en –smokkel vindt zowel op nationaal als internationaal niveau plaats. De nationale strijd is gericht tegen de binnenlandse handel in jong huishoudelijk personeel van het platteland naar de steden. De internationale strijd richt zich tegen kinderhandel en –smokkel richting Ivoorkust. In september 2000 tekenden Mali en Ivoorkust een bilateraal samenwerkingsakkoord ter bestrijding van de handel in kinderen tussen de beide landen.

Volgens een schatting (2000) leefden in Ivoorkust 200.000 straatkinderen, van wie 50.000 in Abidjan¹⁶⁹. Hoewel de opvang van kinderen die alleen komen te staan, traditioneel wordt verzorgd door de grootfamilie (*extended family*), is een dergelijke opvang niet gegarandeerd. Het aantal ‘alleenstaande’ kinderen is groot: alleen al als gevolg van Aids kent Ivoorkust meer dan 600.000 wezen¹⁷⁰.

In 1992 is een programma gestart voor de opvang van straatkinderen. Een zevental overheidscentra en een vijftiental particuliere instellingen zijn op dit terrein actief, en vangen gezamenlijk ruim 15.000 kinderen op. Zo zijn er opvangcentra in Abidjan, Aboisso, Yopougon, Dabou, Adjamé, Bouaké, Adiake, Man, Bingerville en Bassam¹⁷¹. Voor veel kinderen die alleen komen te staan, is ondanks alle inspanningen geen plaats in de opvanginstellingen¹⁷². Over het algemeen voldoet de kwaliteit van de bestaande opvanginstellingen aan lokale maatstaven.

---

¹⁶⁸ U.S. Department of State: Country Reports on Human Rights Practices, 2002

¹⁶⁹ Volgens de Ivoiriaanse krant *Fraternite Matin*, U.S. Department of State: Country Reports on Human Rights Practices, 2002

¹⁷⁰ *Ministère de la Santé Publique*, 2001

¹⁷¹ *Ministre de la Famille, de la Femme en de l'Enfant*, 2001.

¹⁷² Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child, Côte d'Ivoire, 9 July 2001

Sinds 19 september 2002 is de situatie drastisch gewijzigd. Door de oorlogshandelingen zijn vele minderjarigen ontheemd geraakt. De gewelddadige afbraak van de 'quartiers précaires' rukt dakloze gezinnen uit elkaar.

4.4 Activiteiten van internationale organisaties

De meeste VN-organisaties zijn vertegenwoordigd in Ivoorkust en operationeel. Ook ICRC en een groot aantal internationale NGO's zijn in het land actief. Enkele internationale organisaties hebben hun regionaal hoofdkwartier in Abidjan vanwege de traditie van stabiliteit in dit land.

UNHCR heeft een regionaal en een nationaal kantoor in Abidjan en een veldkantoor in Guiglo. UNHCR Ivoorkust houdt zich vooral bezig met vluchtelingen uit Liberia en Sierra Leone en niet zozeer met Ivoriaanse vluchtelingen. Dat laatste houdt verband met het relatief kleine aantal Ivoriaanse vluchtelingen. Dit beleid is niet veranderd sinds de coupoging. Sinds de aanvallen in het westen van Ivoorkust op 27 november 2002 zijn 71.000 personen naar Liberia gevlucht, van wie 25.000 Ivorianen.¹⁷³ Op 30 december 2002 telden Mali en Ghana respectievelijk 832 en 315 Ivoriaanse vluchtelingen.¹⁷⁴ Het is nog niet duidelijk op welke manier UNHCR haar beleid aan de nieuwe situatie zal aanpassen.

UNHCR houdt zich evenmin bezig met repatriëring van buitenlanders die vanuit Ivoorkust naar hun land van herkomst in de regio willen terugkeren.¹⁷⁵ Wel heeft UNHCR na de aanvallen van 27 november 2002 op het westen van Ivoorkust aangekondigd duizenden met name Liberiaanse vluchtelingen uit de Danane regio in het westen van Ivoorkust te zullen evacueren.¹⁷⁶

UNHCR stimuleert niet de terugkeer van Ivoriaanse vluchtelingen gezien de instabiele politieke situatie. UNHCR is van mening dat uitgeprocedeerde Ivoriaanse asielzoekers kunnen terugkeren naar Ivoorkust mits zij een eerlijke procedure hebben ondergaan en is vastgesteld dat zij geen internationale bescherming behoeven. Gezien de huidige instabiele situatie in Ivoorkust hebben deze personen mogelijk alternatieve vormen van bescherming nodig totdat de situatie in hun land een veilige terugkeer mogelijk maakt, aldus het standpunt van UNHCR.

ICRC is in geheel Ivoorkust actief. Sinds de coupoging van 19 september 2002 heeft ICRC een vertegenwoordiging in Bouaké. Samenwerking met zowel de rebellen als met de regering verloopt goed. Zo heeft de ICRC zowel in gebieden onder controle van de regering als in de gebieden beheerst door de rebellen

---

¹⁷³ IRIN, 28 January 2003.

¹⁷⁴ UNHCR, 3 January 2003.

¹⁷⁵ UNHCR Briefing Notes d.d. 29 October 2002.

¹⁷⁶ UNHCR, 10 december 2002.

toegang gekregen om personen die sinds 19 september 2002 zijn gedetineerd te bezoeken. ICRC heeft een vertegenwoordiging geopend in Bouaké. De activiteiten van ICRC spitsen zich toe op het verlenen van noodhulp aan de binnenlandse ontheemden, verlenen van medische zorg, bezoeken van gedetineerden en opsporingsactiviteiten.¹⁷⁷

Het *World Food Programme* (WFP) levert voedselhulp in een *Regional Emergency Operation*. Het merendeel van de hulp zal ten goede komen aan Ivoorkust, maar WFP zal ook activiteiten ontplooiën gericht op de buurlanden als Burkina Faso, Mali en Ghana.¹⁷⁸

4.5 **Beleid andere Europese landen**

België, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland gaven aan in elk geval tot 19 september 2002 de gedwongen terugkeer van afgewezen Ivorianen niet uit te sluiten. In bepaalde gevallen stuitte feitelijke uitzetting op technische problemen. Hieronder wordt ingegaan op het toelatings- en terugkeerbeleid van de belangrijkste instroomlanden, voor zover bekend ook sinds 19 september 2002.

België ontving in de eerste helft van 2002 38 Ivoriaanse asielzoekers. In die periode achtte België voorzichtigheid geboden ten aanzien van moslims uit het Noorden die actief zijn voor de RDR. Ofschoon terugkeer mogelijk werd geacht, zijn er in genoemde periode geen Ivorianen gedwongen verwijderd. Sinds 19 september 2002 is het aantal asielzoekers uit Ivoorkust meer dan verdubbeld. De Belgische autoriteiten onderscheiden moslims uit het Noorden, o.a. leden van de Dioula en leden van de RDR. Daarnaast wordt een positieve uitzondering gemaakt voor mensenrechtenactivisten. De Belgische asielprocedure kent geen subsidiaire status. In principe wordt nog verwijderd naar Ivoorkust. In de praktijk komt dit weinig voor aangezien allen vluchten naar Abidjan gaan en niet naar een stad in het Noorden.

In *Duitsland* werd in de eerste vier maanden van 2002 door 55 Ivorianen asiel aangevraagd. Geen van de in deze periode behandelde aanvragen werd gehonoreerd. In geen van de gevallen werden uitzettingsbelemmeringen vastgesteld. In deze periode werden drie Ivorianen gedwongen teruggestuurd.

In *Frankrijk* wordt geen onderscheid gemaakt tussen verschillende categorieën Ivoriaanse asielzoekers. Elke aanvraag wordt per geval onderzocht op de juistheid van de gepresenteerde feiten en op de vraag of de (vrees) voor vervolging door de publieke autoriteiten in Ivoorkust gegrond is. Dit laatste kan het geval zijn voor personen met een bepaalde etnische afkomst (Malinké, Dioula, Mande), een

¹⁷⁷

ICRC REX – Update No 27/2002 – Cote d’Ivoire d.d. 23 October 2002.

¹⁷⁸

WFP Emergency Report No. 43 of 2002 d.d. 25 October 2002.

bepaald politiek engagement (bijvoorbeeld lidmaatschap van de RDR) of een combinatie van beide factoren. Ook het eventueel door de Ivoriaanse autoriteiten aanmoedigen of tolereren van vervolgingen door derden op grond van de etnische of religieuze afkomst van betrokkene kan aanleiding zijn voor het verlenen van de vluchtelingenstatus in Frankrijk. Sinds 19 september 2002 worden asiolverzoeken uit Ivoorkust niet met prioriteit behandeld, hetgeen betekent dat de behandeling van de aanvraag langer duurt en asielzoekers derhalve langer in Frankrijk kunnen verblijven. Ook na 19 september 2002 worden afgewezen Ivoriaanse asielzoekers naar Ivoorkust verwijderd.

Het *Verenigd Koninkrijk* onderscheidde in elk geval tot 19 september 2002 geen categorieën Ivoriaanse asielzoekers met een verhoogd vervolgingsrisico. Circa 15 Ivorianen werden in de tweede helft van 2001 uitgezet.

In *Zwitserland* wordt geen onderscheid gemaakt in verschillende categorieën asielzoekers uit Ivoorkust. Elke aanvraag wordt individueel beoordeeld. Wegens de ondoorzichtige situatie in Ivoorkust worden aanvragen van Ivoriaanse asielzoekers met de laagste prioriteit behandeld. De asielzoeker kan de beslissing in Zwitserland afwachten. Verwijdering naar Ivoorkust wordt in principe mogelijk geacht. Sinds 19 september 2002 is verwijdering naar Ivoorkust niet voorgekomen.

5 Samenvatting

Ivoorkust was jarenlang één van de welvarendste en politiek meest stabiele landen in Afrika. Hoewel de bevolking al lange tijd voor 20 à 30 % uit Afrikaanse immigranten bestaat, waren er geen grote etnische conflicten. Het overlijden van Houphouët-Boigny en de economische teruggang van de jaren 1980 luidden echter in Ivoorkust een periode in van politieke instabiliteit en etnische verdeeldheid. De strijd om het presidentschap tussen vier politieke leiders (Bédié, Guéï, Gbagbo en Ouattara) speelde hierbij een belangrijke rol, evenals een nationalistische ideologie.

Ouattara werd de afgelopen jaren uitgesloten van deelname aan presidentiële verkiezingen, daar hij niet voldeed aan de eisen ten aanzien van zijn *'ivoirité'*. Aanhangers van Ouattara gingen meermalen massaal de straat op om eerlijke verkiezingen te eisen. Dit leidde tot bloedige confrontaties met leger en politie en met de aanhang van de zittende president. Met name de periode van eind 2000 tot begin 2001 ging met veel geweld gepaard.

Vanaf maart 2002 tot 19 september 2002 leek de situatie in Ivoorkust zich geleidelijk aan te normaliseren. Het Forum van Nationale Verzoening in Ivoorkust (9 oktober t/m 18 december 2001) droeg bij aan deze ontwikkeling vanwege de deelname van de vier politieke leiders en hun gezamenlijke steun voor de

aanbevelingen van het forum. Na afloop van het forum leek aanvankelijk weinig voortgang te zijn geboekt met de uitvoering van die aanbevelingen. Na eind juni 2002 veranderde dit, met name met de erkenning van Ouattara als Ivoriaan en de toetreding van zijn partij, de RDR, tot de regering.

Met de erkenning van de Ivoriaanse nationaliteit van Ouattara werd echter maar gedeeltelijk tegemoetgekomen aan de eisen van de RDR, aangezien geen nieuwe verkiezingen werden toegezegd en het nog niet duidelijk is of Ouattara zich ook kandidaat zal kunnen stellen voor de presidentsverkiezingen van 2005. Tegelijkertijd vinden de tegenstanders van Ouattara het onterecht dat hij een nationaliteitsbewijs heeft gekregen. De gewelddadigheden die aan de departementale verkiezingen van juli 2002 voorafgingen, lieten zien dat de politieke en etnische spanningen nog steeds snel kunnen oplaaien.

Aan deze voorzichtig positieve ontwikkelingen kwam op 19 september 2002 een abrupt einde toen opstandige militairen een staatsgreep pleegden. De gewelddadigheden die volgden op de mislukking ervan hebben aan honderden mensen het leven gekost; duizenden mensen, voornamelijk van buitenlandse afkomst, zijn op de vlucht gejaagd. De rust leek met het bestand van 18 oktober 2002 enigszins te zijn teruggekeerd, maar op 27 november 2002 herleefde de strijd toen twee nieuwe rebellenbewegingen aanvallen in het westen van Ivoorkust uitvoerden. De strijd heeft een de facto driedeling van het land bewerkstelligd: de rebellen van de MPCCI bezetten de noordelijke helft van het land, de rebellen van de MPIGO en de MJP het westen, terwijl de regeringstroepen het zuiden onder controle hebben. Het op 18 oktober 2002 gesloten bestand voorzag in de stationering van een ECOWAS-vredesmacht langs de scheidslijnen. Door het opnieuw oplaaien van de strijd is het niet zeker of deze vredesmacht er komt. Tot de komst van deze vredesmacht vormen Franse troepen een buffer tussen de regeringstroepen en de rebellen van de MPCCI. De onderhandelingen tussen de regering en rebellen van de MPCCI, die op 30 oktober 2002 waren begonnen, liepen spaak. Daarop organiseerde de Franse regering een Ronde-Tafel-Conferentie in Parijs, die op 15 januari 2003 begon. Dit heeft op 26 januari 2003 tot een akkoord geleid tussen alle betrokken partijen. Daags daarna leidde dit akkoord echter tot zware protesten in Ivoorkust. Het leger, enkele politieke partijen en een groot deel van de bevolking van het zuiden zijn het niet eens met delen van het akkoord.

Ook de economische situatie van Ivoorkust ondervindt de nadelige gevolgen van de coupoging van 19 september 2002. Als gevolg van de strijd dreigt de cacao-oogst en –handel, waar Ivoorkust voor 35% van het BNP van afhankelijk is, in de problemen te komen. De toch al slechte economische situatie dreigt hierdoor te verslechteren hetgeen evenmin bijdraagt aan duurzame politieke stabiliteit.

De in het ambtsbericht van augustus 2001 gesignaleerde verbetering van de mensenrechtensituatie heeft zich tot 19 september 2002 voortgezet. Schendingen van de aard en omvang zoals in de tijd van de militaire junta en in de periode eind 2000 en begin 2001 zijn in die periode niet meer voorgekomen. Wel kwamen onwettige detenties (met name langdurig voorarrest) nog steeds voor en gedroeg de gendarmerie zich tegenover de bevolking vaak verre van correct. Het kwam in de genoemde periode meer dan eens voor dat een demonstratie door ordetroepen op gewelddadige wijze werd beëindigd. De vrijheid van meningsuiting, in het bijzonder de persvrijheid, werd tot 19 september 2002 beperkt door enkele gevallen van intimidatie en bedreiging.

Sinds de coupoging van 19 september 2002 zijn de schendingen van de mensenrechten, zowel van regeringszijde als door de rebellen, toegenomen. Hierbij werden zowel Ivorianen als buitenlanders het slachtoffer. Beide partijen maken zich schuldig aan buitengerechtigde executies, waarbij slachtoffers worden 'gekozen' op basis van etnische afkomst en vermeende politieke voorkeuren. Ook komen detenties op geheime locaties voor en worden media in hun activiteiten beperkt c.q. beïnvloed.

Ontheemden vonden in 2001 binnen Ivoorkust tijdelijk elders een veilig heenkomen voor etnisch-politiek geweld. Van diegenen die het land ontvlucht zijn ten tijde van etnisch geweld in 2001, zijn de meesten inmiddels teruggekeerd. Alleenstaande minderjarigen zullen in de regel worden opgevangen door familieleden. Indien die opvang niet voorhanden is, zal institutionele opvang in bepaalde gevallen soelaas kunnen bieden. Over het algemeen voldoet de kwaliteit van de bestaande opvanginstellingen aan de lokale maatstaven.

De gewelddadigheden die volgden op de coupoging van 19 september 2002 hebben een nieuwe golf van binnenlands ontheemden veroorzaakt. Ongeveer 300.000 personen zijn uit Bouaké op de vlucht geslagen. Dit betreft zowel Ivorianen als (Afrikaanse) buitenlanders. In de eerste maand na 27 november 2002 zijn uit het westen van Ivoorkust 24.000 mensen gevlucht voor het geweld. Afhankelijk van de etnische achtergrond vluchten personen naar gebieden waar zij door familie of vrienden kunnen worden opgevangen. Buitenlanders, met name Burkinezen, hebben te maken met een vijandelijke lokale bevolking en lopen bij wegversperringen risico te worden mishandeld en beroofd. Sinds 27 november 2002 worden ook Liberianen geconfronteerd met een vijandelijke lokale bevolking. Het is niet zeker dat leden van de Mande du Nord en Voltaic en/of Afrikaanse buitenlanders of Afrikaanse immigranten en/of RDR-aanhangers zich zo nodig veilig elders in het door de regering beheerste gebied kunnen vestigen.

I Literatuurlijst

Amnesty International: Côte d'Ivoire - Some military personnel believe they have impunity above the law, september 2000

Amnesty International: Côte d'Ivoire - Amnesty International appeal to all parties, oktober 2000

Amnesty International: Annual Report 2002

Amnesty International: AFR 31/005/2002 d.d. 18 oktober 2002

CIA: The World Factbook 2000 - Côte d'Ivoire.

Diverse nieuwsdiensten (IRIN, BBC, AFP, Reuters, Associated Press e.a.)

Economist Intelligence Unit: Country Profile Côte d'Ivoire 1997-2002.

Economist Intelligence Unit: Country Profile Côte d'Ivoire 2002.

Economist Intelligence Unit: Country Report Côte d'Ivoire, April 2001.

Economist Intelligence Unit: Country Report Côte d'Ivoire, February 2002.

Economist Intelligence Unit: Country Report Côte d'Ivoire, March 2002.

Economist Intelligence Unit: Country Report Côte d'Ivoire, April 2002.

Economist Intelligence Unit: Country Report Côte d'Ivoire, May 2002.

Economist Intelligence Unit: Country Report Côte d'Ivoire, June 2002.

Economist Intelligence Unit: Country Report Côte d'Ivoire, July 2002.

Economist Intelligence Unit: Country Report Côte d'Ivoire, November 2002.

Economist Intelligence Unit: Country Report Côte d'Ivoire, December 2002.

Economist Intelligence Unit: Country Report Côte d'Ivoire, January 2003.

Europa Publications: Africa South of the Sahara 2001 - Côte d'Ivoire 2001

Human Rights Watch: The New Racism: The political manipulation of ethnicity in Côte d'Ivoire, augustus 2001.

Human Rights Watch: Côte d'Ivoire: Government abuses in response to army revolt, Vol. 14, No. 9 (A) – November 2002.

ICRC REX – Update No 27/2002 – Côte d'Ivoire d.d. 23 October 2002.

Koninklijk Instituut voor de Tropen: Landenreeks, Ivoorkust, 1999.

OLPED, A Pioneer in Media Self-Regulation in Africa, November 2001.

Save the Children, 28 October 2002

United Nations Committee for the Rights of the Child: Concluding Observations on the report of Cote d'Ivoire, juli 2001.

United Nations Committee for Refugees: World Refugee Survey, June 2002.

United Nations SG: Observations du Gouvernements ivoirien relatives au Rapport de la Commission d'Enquete Internationale pour la Côte d'Ivoire, 18 juni 2001

United Nations: OCHA: Note on humanitarian assistance in Côte d'Ivoire, Abidjan, 14 November 2002

United Nations: Rapport de la Commission d'enquête internationale pour la Côte d'Ivoire, Février-mai 2001.

UNHCR: Briefing Notes d.d. 29 October 2002.

UNHCR: Situation at Côte d'Ivoire border, December 2, 2002, Update No. 1.

UNHCR: Update on UNHCR's programme to respond to the crisis in Côte d'Ivoire, 3 January 2003.

U.S. Department of State: Background Note: Côte d'Ivoire d.d. November 2001.

U.S. Department of State: Country Report on Human Rights Practices, Côte d'Ivoire, maart 2002.

U.S. Committee for Refugees: World Refugee Survey 2002, juni 2002.

WFP: Emergency Report No. 43 of 2002 d.d. 25 October 2002.

Web paginas:

www.globeaccess.net Le Peuple Manding

www.geocities.com

www.ivoireplus.com Les Langues

www.guinea-forum.org

www.africaonline.co.ci Le National, No. 456, 24 Mai 2000

<http://perso.wanadoo.fr> Les ethnies de Côte d'Ivoire

Bijlage II: kaart van Ivoorkust